

EU-MIDIS II

Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring

Romad – valitud tulemused

**Europe Direct on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu käsitlevatele küsimustele**

Tasuta infotelefon: (*)
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Fotod (kaanel ja tekstis): © Shutterstock (Tomáš Vynikal) ja FRA

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saab internetist Euroopa serverist (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-838-3	doi:10.2811/101787	TK-AN-16-111-ET-C
PDF	ISBN 978-92-9491-844-4	doi:10.2811/458720	TK-AN-16-111-ET-N

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2016

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring

Romad – valitud tulemused

Eessõna

Ligikaudu 80% uuritud romadest elab allpool riigi suhtelise vaesuse piiri; romadest kolmandiku eluruumis puudub veevarustus; roma lastest kolmandik elab leibkonnas, mille liige läks uuringule eelnenud kuu jooksul vähemalt korra magama tühja kõhuga, ja 50% 6–24aastastest romadest ei käi koolis. Aruanne rõhutab ebamugavat, kuid vältimatut tegelikkust: Euroopa Liidu suurim etniline vähemus kogeb endistviisi talumatut diskrimineerimist ja ebavõrdset juurdepääsu elutähtsatele teenustele.

Aruandes tuuakse esile olemasolevad tööhõivele, haridusele, eluasemele ja tervishoiuteenustele juurdepääsu takistused ning sellest ilmneb ka, et neli uuritud romat kümnest tundsid end viimasel viiel aastal vähemalt korra diskrimineerituna, kuid ainult väike osa neist teatas vahejuhtumist. Et enamik romasid ei tea, et on olemas diskrimineerimist keelavad seadused ja organisatsioonid, kes võivad tuge pakkuda, ei ole selline olukord üllatav. Samas on see tekitanud suuri kahtlusi, kas järgitakse Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis sätestatud diskrimineerimiskeeldu.

Aruanne põhineb ulatuslikul uuringul, milles ligikaudu 8000 romat vahetult küsitledes koguti teavet roma leibkondades elava ligi 34 000 isiku kohta üheksas Euroopa Liidu liikmesriigis. Aruandes tutvustatakse Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu valitud tulemusi, milles küsitleti ligikaudu 26 000 inimest, kellel on sisserändaja või etnilise vähemuse taust ning kes elavad Euroopa Liidus.

Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring on oluline osa Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ülesandest koguda ja avaldada andmeid rahvastiku-uuringutega hõlmamata rühmade kohta. See on ameti kolmas romasid käsitlev uuring. 2008. aastal korraldatud Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise uuringuga püüti esimest korda saada nende olukorra kohta võrreldavaid tõendeid. Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu metoodikat kohandati, et tulemused oleksid võimalikult usaldusväärsed ja võimalikult hästi riikide vahel võrreldavad.

Aruandes esitatud andmed on poliitikakujundajate jaoks ainulaadne materjal, mis võimaldab hinnata aja jooksul tehtut ning leida rakendatud poliitika eelised ja puudused. Selline teave on väga oluline tõhusate meetmete väljatöötamiseks peale romade ka ühiskonna kõigi tõrjutud rühmade jaoks.

Kuna väljaandes kirjeldatud olukord on kainestav, loodab Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, et see innustab tegema rohkem romade täieliku kaasamise ja nende põhiõiguste austamise edendamiseks.

Michael O'Flaherty

direktor

Riikide tähised

Riigi tähis	Liikmesriik
BG	Bulgaaria
CZ	Tšehhi Vabariik
EL	Kreeka
ES	Hispaania
HR	Horvaatia
HU	Ungari
PT	Portugal
RO	Rumeenia
SK	Slovakkia

Riigirühmad

EU-28 28 praegust Euroopa Liidu liikmesriiki
9 liikmesriiki Üheksa Euroopa Liidu liikmesriiki, kus uuringus EU-MIDIS II küsitleti romasid

Akronüümid ja lühendid

- EU-MIDIS** Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise uuring
- EU-SILC** Euroopa Liidu sissetulekute ja elamistingimuste statistikasüsteem
- ICESCR** majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt
- ILO** Rahvusvaheline Tööorganisatsioon
- LFS** tööjõu-uuring (Eurostat)
- UNDP** ÜRO Arenguprogramm

Sisukord

EESSÕNA	3
UURINGU EESMÄRGID	7
1 PEAMISED JÄRELDUSED JA FRA ARVAMUSED	9
1.1. Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus	9
1.2. Tööturul osalemine	10
1.3. Haridus	10
1.4. Õiguste tundmine ja diskrimineerimisest teatamine	11
1.5. Tõhusam järelevalve ja hindamine	11
2 UURINGU TULEMUSED	13
2.1. Vaesus ja äärmuslikud elamistingimused	13
2.1.1. Rahaline vaesus	13
2.1.2. Nälg	16
2.2. Tööturul osalemine	17
2.2.1. Põhitegevusala	17
2.2.2. Tasustatud töö	19
2.2.3. Mittetöötavad ja mitteõppivad noored	21
2.2.4. Väikese tööhõivega leibkonnad	22
2.3. Haridus	23
2.3.1. Hariduse saamine	23
2.3.2. Segregatsioon hariduses	27
2.3.3. Omandatud haridustase	28
2.4. Tervishoid	29
2.4.1. Tervisekindlustus ja rahuldamata tervishoiuvajadused	29
2.4.2. Pikaajalised tegevuspiirangud	30
2.5. Eluase	31
2.5.1. Piisava elamispinna olemasolu	32
2.5.2. Juurdepääs kommunaalteenustele ja põhimugavustele	33
2.5.3. Eluaseme kvaliteet ja ümbrus	34
2.6. Diskrimineerimine ja oma õiguste tundmine	36
2.6.1. Diskrimineerimise üldine levimus	36
2.6.2. Etnilise päritolu alusel diskrimineerimise ulatuse tajumine	38
2.6.3. Diskrimineerimisjuhtumitest teatamine	40
2.6.4. Teadlikkus tugiorganisatsioonidest, võrdõigusasutustest, seadustest ja diskrimineerimisvastastest kampaaniatest	40
UURINGU LÜHIKOKKUVÕTE	43
VIITED	47

Joonised ja tabelid

Joonis 1.	Romade suhtelise vaesuse määr (alla 60% mediaanekvivalentsissetulekust pärast sotsiaalseid siirdeid) võrreldes Eurostati üldelanikkonna määraga (2014) liikmesriikide kaupa (%)	14
Joonis 2.	Suhtelise vaesuse määr ja romade suhtarv elamispiirkondades liikmesriikide kaupa (%)	15
Joonis 3.	Romade majanduslik toimetulek liikmesriikide kaupa (%)	15
Joonis 4.	Romad, kes elavad leibkondades, mille vähemalt üks liige läks uuringule eelnenud kuu jooksul tühja kõhuga magama ühe korra, mõne korra või vähemalt neli korda, liikmesriikide kaupa (%)	16
Joonis 5.	20–64aastaste roma naiste ja meeste tasustatud töö määr, sealhulgas tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana ja juhutöö või viimasel neljal nädalal tehtud töö, võrreldes strateegia „Euroopa 2020“ tööhõivemääraga 2015. aastal (Eurostat), liikmesriikide kaupa (%)	19
Joonis 6.	16–24aastased põhitegevusena mittetöötavad ja mitteõppivad noored romad liikmesriikide kaupa (%) ..	21
Joonis 7.	0–59aastased romad, kes elavad leibkondades, kus praegune tööhõive on väike, liikmesriikide kaupa (%)	22
Joonis 8.	Lapsed vanuses neli aastat kuni riigi kohustusliku kooliminekueani, kes omandavad alusharidust, liikmesriikide kaupa (%)	23
Joonis 9.	Haridust omandavad riigi kohustuslikus koolieas lapsed liikmesriikide kaupa (%)	24
Joonis 10.	6–24aastased romad omandatava haridustaseme järgi (%)	26
Joonis 11.	Haridussüsteemist varakult lahkunud noored(18–24aastased) liikmesriikide kaupa (%)	27
Joonis 12.	Segregatsioon koolides – 6–15aastased roma lapsed koolis liikmesriikide kaupa (%)	28
Joonis 13.	Romad, kes ei ole omandanud ühelgi tasemel kooliharidust (ISCED o), vanuserühmade ja liikmesriikide kaupa (%)	29
Joonis 14.	Vähemalt 16aastased romad, kellel on enda hinnangul riiklik põhitervisekindlustus ja/või lisakindlustus, liikmesriikide kaupa (%)	30
Joonis 15.	Naiste ja meeste, romade ja üldelanikkonna pikaajalised tegevuspiirangud liikmesriikide kaupa (%)	31
Joonis 16.	Keskmine tubade arv leibkonnaliikme kohta, romad ja üldelanikkond (keskmine), liikmesriikide kaupa	32
Joonis 17.	Romad, kes elavad leibkondades, kelle eluruumis ei ole veevarustust, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)	33
Joonis 18.	Romad, kes elavad eluruumides, mille siseruumides puudub WC ja dušš või vannituba, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)	34
Joonis 19.	Roma tausta alusel diskrimineerimise üldine levimus viimasel viiel aastal ja viimasel 12 kuul liikmesriikide kaupa (%)	36
Joonis 20.	Romad, kes usuvad, et etnilise päritolu, nahavärv või usuliste veendumuste alusel diskrimineerimine on nende riigis väga või üsna levinud, liikmesriikide kaupa (%)	39
Joonis 21.	Etnilise päritolu alusel diskrimineerimise ulatus üheksas liikmesriigis üldelanikkonna arvates (Eurobaromeetri eriuuring 437) riikide kaupa (%)	39
Joonis 22.	Romad, kes teatasid viimasest roma päritolu tõttu diskrimineerimise juhtumist või esitasid selle kohta kaebuse, liikmesriikide kaupa (%)	40
Joonis 23.	Romade teadlikkus diskrimineerimise ohvritele tuge või nõu andvatest organisatsioonidest (olenemata diskrimineerimise alusest) liikmesriikide kaupa (%)	41
Joonis 24.	Romade teadlikkus seadustest, mis keelavad diskrimineerimise nahavärv, etnilise päritolu või usutunnistuse alusel, liikmesriikide kaupa (%)	41
Tabel 1.	Kõigi roma leibkondadesse kuuluvate vähemalt 16aastaste isikute praegune põhitegevus üheksas liikmesriigis (%)	18
Tabel 2.	20–64aastaste romade tasustatud töö määr, sealhulgas tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana, juhutöö ja viimasel neljal nädalal tehtud töö vanuserühmade ja riikide kaupa (%)	20
Tabel 3.	Romade haridustasemed võrreldes üldelanikkonnaga vanuserühmade ja liikmesriikide kaupa (%)	25
Tabel 4.	Romad, kes elavad läbijooksva katuse, niiskete seinte või muude ehitusprobleemidega eluruumides ja üldelanikkonnaga võrreldes hämarates eluruumides, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)	35
Tabel 5.	Eluruumi ümbrus – romad, kes elavad piirkonnas, kus on saastet, kuritegevust, vägivalda ja vandalismi, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)	35
Tabel 6.	Roma tausta alusel diskrimineerimise levimus viimasel 12 kuul eri eluvaldkondades liikmesriikide kaupa (%)	37
Tabel 7.	Roma tausta alusel diskrimineerimise levimus viimasel viiel aastal eri eluvaldkondades liikmesriikide kaupa (%)	38
Tabel 8.	Uuringus EU-MIDIS II küsitletud romade ja leibkondade arv liikmesriikide kaupa	44

Uuringu eesmärgid

Euroopa Liidu (EL) institutsioonid on ammu rõhutanud vajadust tagada, et romasid – Euroopa suurimat vähemust – koheldaks võrdset ja nende põhiõigusi austades, nagu sätestatakse Euroopa Liidu põhiõiguste hartas. Nad on pakkunud Euroopa Liidu liikmesriikidele selle saavutamiseks ka suuniseid ja rahalisi vahendeid.

Euroopa Komisjon tegi 2011. aastal ettepaneku võtta vastu romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate Euroopa Liidu raamistik aastani 2020. Selle eesmärk on tagada romadele võrdne juurdepääs neljale põhivaldkonnale – tööhõivele, haridusele, tervishoiule ja eluasemele –, et parandada nende sotsiaal-majanduslikke tingimusi. Teatises rõhutatakse, et aruka, kestliku ja kaasava majanduskasvu strateegia „Euroopa 2020“ välistab Euroopa suurima etnilise vähemuse pideva majandusliku ja sotsiaalse tõrjutuse. Euroopa Liidu Nõukogu võttis 9. detsembril 2013 vastu soovitusel romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta (edaspidi „nõukogu 2013. aasta soovitus“),¹ mille rakendamise kohta esitab Euroopa Komisjon igal aastal aruande.

Kuigi romad on Euroopa suurim etniline vähemus,² ei koguta liikmesriikides romade kohta süstemaatilistelt andmeid. Seepärast on strateegia „Euroopa 2020“ tööhõive, vaesuse ja hariduse statistilisi näitajaid romade kohta võimatu eristada. Kogu Euroopa Liitu hõlmavates ulatuslikes uuringutes (nt Euroopa Liidu sissetulekute ja elamistingimuste statistikasüsteem (EU-SILC) ning tööjõu-uuring (LFS)) ei koguta praegu andmeid etnilise päritolu kohta ega käsitleta piisavalt etnilisi vähemusi, sealhulgas romasid (v.a mõni üksik erand).

Mõiste

Euroopa Nõukogu kasutab mõistet „romad“ üldmõistena. See hõlmab romasid, sintisid, kaalesid ja nendega seotud rühmi Euroopas, sealhulgas rändrahvaid ja idapoolseid rühmi (domid ja lomid), ning palju erinevaid asjaomaseid rühmi, sealhulgas ennast mustlastena määratlevaid isikuid.

Uuringus EU-MIDS II tähendavad „romad“ valitud liikmesriikide põliseid romasid ega käsitle neid romasid, kes on liikunud ühest liikmesriigist teise.

Lisateave: vt Euroopa Nõukogu (2012), *Descriptive glossary of terms relating to Roma issues*, Strasbourg.

- 1 Euroopa Liidu Nõukogu (2013), *nõukogu 9. detsembril 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta*, ELT 2013, C 378.
- 2 Euroopa Komisjon, *EU and Roma* (veebis), 5. august 2016, ja Euroopa Nõukogu (2012).

Euroopa Kontrollikoda esitas 2016. aastal eriaruande, et hinnata Euroopa Liidu poliitikaalgatuste ja rahalise toetuse mõju romade integratsioonile³. Selle aruande 8. soovitusel punktis b kutsutakse Euroopa Komisjoni üles julgustama liikmesriike järgmise kahe aasta jooksul koguma etnilise päritolu kohta põhjalikke statistilisi andmeid. Selles soovitatakse ka, et Eurostat võiks lisada asjakohased küsimused uuringusse EU-SILC ja oma tööjõu-uuringusse. Euroopa Komisjon lükkas soovitusel siiski tagasi, märkides, et etnilise päritolu kohta Euroopa statistikavahendite kaudu statistiliste andmete kogumine on tehniliselt keerukas, kulukas ja mõnes riigis õiguslikult problemaatiline.

ÜRO kestliku arengu tegevuskavas aastani 2030 kohustuvad liikmesriigid läbi vaatama eelseisval 15 aastal eesmärkide ja alleesmärkide rakendamise ja töötama välja sellele kaasa aitavad näitajad. Tehtu hindamiseks ja tagamiseks, et kedagi ei jäetaks tähelepanuta, on vaja kvaliteetseid, juurdepäätavaid, ajakohaseid ja usaldusväärseid eristatud andmeid⁴.

Andmevajaduse rahuldamine

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) täidab selle andmelünga oma etniliste vähemuste ja romade uurin-gutega. Käesolevas aruandes tutvustatakse romade kohta saadud valitud tulemusi, mis põhinevad Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teisel uuringul (EU-MIDS II). Täielikud tulemused romade kohta avaldatakse 2017. aastal.

2008. aastal uuris FRA romasid seitsmes Euroopa Liidu liikmesriigis⁵ Euroopa vähemuste ja diskrimineerimise esimese uuringu (EU-MIDS I) käigus⁶. 2011. aastal korraldas FRA koos Euroopa Komisjoni, ÜRO Arengu-programmi (UNDP) ja Maailmapangaga *teise romade uuringu* 11 liikmesriigis⁷. Uuringu käigus koguti andmeid romade tööhõive, eluaseme ja tervishoiuga seotud sotsiaal-majandusliku olukorra, diskrimineerimiskogemuse ja õiguste tundmise kohta⁸.

2016. aastal uuris FRA romasid kolmandat korda – EU-MIDS II käigus –, et hinnata aja jooksul tehtut, mis kajastab kohapealse õigusliku ja poliitilise arengu mõju. See uuring tugineb varasematest uuringutest saadud

3 Euroopa Kontrollikoda (2016).

4 Lisateave: vt kestliku arengu tegevuskava 2030 *veebilehte*.

5 Bulgaaria, Kreeka, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari.

6 FRA (2009).

7 Bulgaaria, Hispaania, Itaalia, Kreeka, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia, Slovakkia, Tšehhi Vabariik ja Ungari.

8 FRA (2012).

kogemusele, et võimaldada võrdlust Eurostati andmetega, säilitades samas võimalikult hea võrreldavuse eelnevate romade uuringutega.

Andmete kogumine

- **Uuringus osalenud riigid** – uuringu käigus EU-MIDIS II koguti Euroopa Liidu kõigis 28 liikmesriigis teavet üle 25 500 isikult, kes kuulusid etnilistesse vähemustesse või olid sisserändaja taustaga. Aruande kokkuvõtlikud järeldused põhinevad Bulgaarias, Hispaanias, Horvaatias, Kreekas, Portugalis, Rumeenias, Slovakkias, Tšehhi Vabariigis ja Ungaris elava 7947 roma isiklikul küsitlisel. Uuringu käigus koguti teavet 33 785 roma kohta, kes elasid küsitletute leibkondades. Euroopa Nõukogu hinnangul moodustavad üheksas uuritud riigis elavad romad ligikaudu 80% Euroopa Liidus elavatest romadest⁹. Üheksast uuritus EU-MIDIS II uuritud riigist kaheksat uuriti 2011. aasta romade uuringu käigus ja kuut 2008. aastal uuringu EU-MIDIS I käigus.
- **Uuringutulemuste representatiivsus** – andmed on representatiivsed nende romade kohta, kes elavad üheksa uuritud liikmesriigi sellistes geograafilistes või haldusüksustes, kus romasid on elanikest üle 10%, ja kes määratlevad end ise romana või muu selle üldmõistega hõlmatud rühma liikmena. Seega kajastavad aruande järeldused kuni 80% üheksas uuritud liikmesriigis elava roma elamistingimusi, põhiõiguste kasutamist ja diskrimineerimiskogemust (üksikasjalikum teave: vt „[Uuringu lühikokkuvõte](#)”).
- **Uuringus osalejad** – uuringus võisid osaleda vähemalt 16aastased eraldi leibkondades elavad isikud, kes määratlevad end romana ja kelle alaline elukoht oli vähemalt 12 kuu jooksul Euroopa Liidus.

- **Uuringuküsimused** – küsitletud andsid teavet oma isikliku olukorra ja elamistingimuste ning kõigi leibkonnaliikmete sotsiaal-demograafiliste põhitunnuste kohta. Uuringus esitati küsimusi diskrimineerimiskogemuse kohta seoses töö, hariduse, eluaseme ja tervishoiuga ning avaliku või erasektori teenuste kasutamise kohta. Peale selle küsiti uuringus kuritegude (sh vihakuritegude) ohvriks sattumise kogemuse kohta. Uuringus küsiti ka oma õiguste ja õiguskaitsemechanismide teadmise kohta. Küsimustik tugines uuringu EU-MIDIS I ja 2011. aasta romade uuringu küsimustele. Seda arendati edasi sidusrühmade ja ekspertidega peetud konsultatsioonide põhjal, millele järgnes 2014. aastal kognitiivne eelkatse (kvalitatiivne vahend küsimustiku ülesehituse parandamiseks)¹⁰. Uuringu küsitlused toimusid 2015. aasta oktoobrist 2016. aasta aprillini.
- **Näitajate valik** – aruandes esitatud näitajad kajastavad prioriteetseid valdkondi, mis on esitatud romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade Euroopa Liidu raamistikus aastani 2020: tööhõive ja vaesus, haridus, eluase, tervishoid, diskrimineerimine ja õiguste teadmine. Üksikasjalikum tulemus ja lisanäitajate analüüs avaldatakse 2017. aastal. Kui võimalik, on näitajad analüütilise võrdluse huvides samad kui standardsetes Euroopa uuringutes, näiteks uuringus EU-SILC või Euroopa Liidu tööjõu-uuringus, või nendega sarnased. Kõigepealt kõrvutatakse 2011. aasta romade uuringu ja uuringu EU-MIDIS I võrdlemisel võrreldavaid näitajaid ning tulemused esitatakse ainult siis, kui erinevused on suured. Arvestades valikumetoodika paranemist ja valikuplaani kaalutegurite kasutamist 2016. aastal, on võrreldavus 2011. aasta romade uuringu või uuringuga EU-MIDIS I piiratud; üksikjuhtudel on välja toodud konkreetsed piirangud (üksikasjalikum teave: vt „[Uuringu lühikokkuvõte](#)”). Iga uuritud riigi suundumusi analüüsides tuleks arvestada meetodilisi piiranguid ja statistilist varieerumist ning täiendava süvaanalüüsi vajadust.

9 Euroopa Nõukogu (2012).

10 Vt Willis, G. B. (2005), lk 3.

1

Peamised järeldused ja FRA arvamus

Järgmisi FRA arvamus, mis tuginevad uuringu EU-MIDIS II peamistele järeldustele romade kohta, tuleks vaadelda koos Euroopa Liidu majanduskasvu strateegia „Euroopa 2020“ eesmärkide ja eelkõige nõukogu 2013. aasta soovitusena romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta.

Strateegia „Euroopa 2020“ eesmärgiks on vähendada 2020. aastaks vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu 20 miljoni võrra. Romad on vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse all kannatavate inimeste seas ülesindatud: FRA esimeses romade uuringus (2011) leiti, et vähemalt kaheksa kümnendikku uuritud romadest olid vaesuse ohus, keskmiselt alla kolmandiku tegi tasustatud tööd ja peaaegu poole elukohas puudusid põhimugavused, näiteks sisekööök, sise-WC, sisedušš või -vann ja elekter.

Euroopa Komisjon võttis sellega seoses 2011. aasta aprillis vastu romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade Euroopa Liidu raamistiku, milles keskenduti neljale põhivaldkonnale: haridusele, tööhõivele, tervishoiule ja eluasemele. Liikmesriigid töötasid välja riiklikud romade integreerimise strateegiad ja raamistikul põhinevad integreeritud poliitikameetmed. 2013. aasta detsembris esitas tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu (EPSCO) soovitusena, andes liikmesriikidele suuniseid romade integreerimise

meetmete tõhustamiseks. Samal ajal eraldas Euroopa Liit oma struktuuri- ja investeerimisfondide kaudu raha, kehtestades konkreetse temaatilise eeltingimuse, et romade integratsiooniks ette nähtud raha saamiseks peab olema kehtestatud asjakohane riiklik romade integreerimise strateegia.

1.1. Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus

EU-MIDIS II tõendab, et 80% romadest elab endiselt allpool riigi suhtelise vaesuse piiri, romadest kolmandiku eluruumis puudub veevarustus, romadest kümnendiku eluruumis puudub elekter ning romadest veerand (27%) ja roma lastest kolmandik (30%) elab leibkonnas, kes kannatas kuu jooksul vähemalt korra nälga.

See viitab, et nõukogu 2013. aasta soovitusena romade tõhusa integreerimise meetmetega seoses püstitatud eesmärk vähendada vaesust sotsiaalsete investeerimiste kaudu ei ole kaugeltki saavutatud. Sama kehtib Euroopa Komisjoni 2013. aasta soovitusena „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“ kohta, milles antakse liikmesriikidele suuniseid laste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise poliitika väljatöötamiseks ja rakendamiseks.

FRA 1. arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kohandama oma Euroopa poolaasta riiklikke reformikavasid ja seadma esikohale romade vaesuse äärmuslike vormide, eriti nälja, alatoitumuse ja väga halbade eluaseme tingimuste leevendamise, nagu sätestatakse ka ÜRO kestliku arengu 1. eesmärgis.

Liikmesriigid peaksid tagama, et sotsiaalkaitsesüsteemid ja ebasoodsas olukorras isikutele, sealhulgas romadele, pakutavad sotsiaalteenused oleksid piisavad ja juurdepääsetavad ning et potentsiaalsed abisaajad neid kasutaksid.

Strateegia „Euroopa 2020“ riikide eesmärgid ja riikide reformikavad peaksid selge sõnaga arvestama roma laste haavatavust, tagades leibkondadele vähemalt juurdepääsu rahuldavale eluasemele, kus on veevarustus, elekter ja piisavalt ruumi.

Liikmesriigid peaksid täielikult ära kasutama Euroopa abifondi enim puudust kannatavate isikute jaoks,¹¹ et pakkuda koolides ja lapsehoiuasutustes tasuta toitu kõigile puudust ja alatoitluse all kannatavatele lastele, sealhulgas romadele.

FRA 2. arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama, et meetmete puhul, millega rakendatakse nõukogu 2013. aasta soovitusete sätteid tööhõivele juurdepääsu kohta, pöörataks piisavalt tähelepanu õppimiselt töötamisele üleminekule, et haridusinvesteringutega loodaks töövõimalusi ebasoodsas olukorras isikutele, sealhulgas romadele (eelkõige noortele ja naistele).

Liikmesriigid peaksid julgustama ettevõtjaid rohkem osalema, eelkõige kohalikul tasandil, ja kaalutlema sotsiaalsete ettevõtete arendamise toetamist, et luua romadele kestlikke töökohti, keskendudes roma naistele.

Liikmesriigid peaksid rakendama nõukogu 2013. aasta soovitusete sätteid vähemustesse kuuluvate isikute, näiteks romade, eriti naiste töövõimaluste edendamise kohta avalikus teenistuses. Etniliselt mitmekesine töötajaskond võib tulla avaliku sektori asutustele kasuks, parandades ühtlasi nende arusaamist romade konkreetsetest probleemidest ja pakkudes etniliste vähemuste kogukondadele positiivset eeskuju.

1.2. Tööturul osalemine

Uuringus EU-MIDIS II leiti, et ainult veerand vähemalt 16aastasi romasid töötas või tegutses uuringu ajal füüsilisest isikust ettevõtjana. Roma naiste tööhõive määr oli palju väiksem (16%) kui roma meestel (34%). Uuringust selgub, et 20–64aastaste romade üldine tasustatud tööga hõivatuse määr on 43%, mis on palju väiksem kui Euroopa Liidu keskmine 70% (2015). Noorte olukord on oluliselt halvem: keskmiselt 63% 16–24aastastest romadest uuringu ajal ei töötanud ega õppinud; selle vanuserühma Euroopa Liidu keskmine on 12%. Selle vanuserühma tulemustest ilmneb ka oluline sooline erinevus – noortest roma naistest ei tööta ega õpi 72% ja noortest roma meestest 55%.

See viitab, et nõukogu 2013. aasta soovitusete eesmärki võtta tõhusad meetmed, et tagada romade võrdne kohtlemine juurdepääsul tööturule ning töövõimalustele, on keerukas saavutada.

1.3. Haridus

2011. aastal korraldatud esimese romade uuringu tulemused olid murettekivad. Need näitasid, et ainult iga teine uuritud roma laps käis eelkoolis või lasteaias ning väga väike osa jätkas õppimist pärast kohustusliku hariduse omandamist. Uuringu EU-MIDIS II tulemuste järgi jäävad roma lapsed teistsuguse taustaga eakaaslastest maha kõigi haridusnäitajate poolest. Alushariduse omandamises osaleb ainult ligikaudu pool (53%) roma lastest vanuses alates neljast aastast kuni kohustusliku kooliminekueni. Keskmiselt 18% 6–24aastastest romadest omandab haridust vanusele vastavast madalamal haridustasemel. Romasid on haridussüsteemist varakult lahkunud noorte seas ebasproportsionaalselt rohkem kui üldelanikkonnas. Kuigi segregatsioon koolides on seadusega keelatud ja olenemata Euroopa Inimõiguste Kohtu hiljutistest lahenditest on see endiselt probleemiks Bulgaarias, Kreekas, Slovakkias ja Ungaris.

See viitab, et nõukogu 2013. aasta soovitusete eesmärki võtta tõhusaid meetmeid, et tagada roma laste võrdne kohtlemine ja täielik juurdepääs kvaliteetsele tavaharidusele ning et kõik romadest õpilased omandavad vähemalt kohustusliku hariduse, ei ole saavutatud. Tulemustest nähtub, et avaliku sektori asutused ei ole rakendanud tõhusaid meetmeid, et tagada roma laste võrdne käimine eelkoolis või lasteaias, keskkoolis või kõrgkoolis.

¹¹ Euroopa abifond enim puudust kannatavate isikute jaoks (FEAD) toetab liikmesriikide meetmeid enim puudust kannatavatele isikutele materiaalse abi, näiteks toidu, rõivaste ja isiklike esmatarbeesemete pakkumiseks.

FRA 3. arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid rakendama nõukogu 2013. aasta soovitusete sätet, milles kutsutakse üles kaotama segregatsiooni koolides, võttes viivitamata meetmeid, et tagada kõigi roma laste võrdne käimine integreeritud koolides ja klassides.

Riiklikud haridusasutused peaksid tegema tihedat koostööd roma kodanikuühiskonna ja kohalike ametiasutustega, et lahendada kogukonna konflikte ja romavastasuse ilminguid, mis takistavad roma vanemaid panemast lapsi integreeritud koolidesse ja klassidesse.

Kohalikud ametiasutused peaksid arvestama roma laste üldisi elamistingimusi ja takistusi hariduse saamisel. Poliitikameetmed peaksid looma stiimuleid ning pakkuma sotsiaalset ja õpiabi koolides, et lahendada roma laste mitmesuguseid probleeme ja võimaldada neile võrdne algpositsioon.

Riiklikud haridusasutused peaksid pakkuma roma õpilaskonnaga koolidele vajalikku tuge ja raha, et tagada roma laste klassidesse registreerimine vastavalt nende vanusele ja vähendada nende väljalangemist.

tuleb teha veel palju, et tagada rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi (2000/43/EÜ)¹² tõhus ja praktiline järgimine, mida on soovitusel selge sõnaga nõutud.

FRA 4. arvamus

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama, et nende avaliku sektori asutused ja võrdõiguslikkuse asutused võtaksid vastavalt nõukogu 2013. aasta soovitusetele vajalikud meetmed rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi (2000/43/EÜ) tõhusa ja praktilise järgimise tagamiseks, keskendudes eelkõige sooliste aspektidele.

Liikmesriigid ja Euroopa Komisjon peaksid rohkem toetama kodanikuühiskonna tegevust romade õigustealikkuse suurendamiseks.

Liikmesriigid peaksid täielikult rakendama direktiivi 2000/43/EÜ artiklit 10, mis kohustab liikmesriike tagama, et direktiivi alusel vastuvõetud sätted ja juba kehtivad asjakohased sätted „tehakse liikmesriikide territooriumil asjaomastele isikutele sobival viisil teatavaks“.

1.4. Õiguste tundmine ja diskrimineerimisest teatamine

2011. aasta romade uuringus märkis ligikaudu pool küsitletutest, et nad on kogenud diskrimineerimist etnilise päritolu tõttu. Ainult väike osa vastanutest teadis, et on olemas seadused, mis keelavad etnilise päritolu alusel diskrimineerimise tööle kandideerimisel.

Uuringus EU-MIDIS II leiti, et romad kogevad igapäeva-elus – tööd otsides, töötades, õppides, tervishoius, haldusasutustega suheldes või poodi sisenedes – endiselt talumatut diskrimineerimist. Romadest peaaegu pool (41%) oli viimase viie aasta jooksul ühes neist igapäeva-vaelu valdkonnas vähemalt korra kogenud diskrimineerimist etnilise päritolu tõttu. Romadest veerand (26%) märkis, et viimane kogatud diskrimineerimisjuhtum toimus uuringule eelnenud 12 kuu jooksul. Diskrimineerimist esines uuringule eelnenud 12 kuul kõige sagedamini avaliku või erasektori teenuste kasutamisel (19%) ja töö otsimisel (16%). Diskrimineerimiskogemusest teatasid ametiasutusele siiski ainult keskmiselt 12% romadest. Peale selle ei tea ligi kolmandik (27%) uuritud romadest ühtki etnilise päritolu alusel diskrimineerimist keelavat seadust ja enamik romadest (82%) ei tea ühtki diskrimineerimise ohvritele tuge pakkuvat organisatsiooni.

See viitab, et kuigi nõukogu 2013. aasta soovitusel on konkreetselt mainitud mitmesuguseid horisontaalseid poliitikameetmeid diskrimineerimise vastu võitlemiseks,

1.5. Tõhusam järelevalve ja hindamine

Üks nõukogu 2013. aasta soovitusel nõutud struktuurimeede käsitleb poliitika järelevalvet ja hindamist. Euroopa Komisjon ja FRA on mitu aastat edendanud etnilise päritolu alusel eristatavate ja vastajate enesemääratluse põhinevate andmete vabatahtlikku kogumist Euroopa Liidu ja riiklike andmekaitse õigusakte täielikult järgides. FRA korraldab sellega seoses korrapäraselt etnilistesse, usu- ja muudesse vähemustesse kuuluvate inimeste uuringuid. Ühtset metoodikat, mis annab eri liikmesriikide roma elanikkonna kohta asjakohaseid ja võrreldavaid andmeid, et jälgida nende sotsiaalset kaasamist, on kõige parem välja töötada Euroopa Liidu tasandil tihedas koostöös kõigi liikmesriikidega.

Seda arvestades kutsus Euroopa Kontrollikoda romade integratsioonile suunatud Euroopa Liidu poliitikaalgatusi ja rahalist abi käsitleva 2016. aasta eriaruande 8. soovitusel Euroopa Komisjoni üles töötama liikmesriikidega koostöös välja ühist metoodikat. Selles märgiti, et komisjon peaks „kooskõlas liikmesriikide õigusraamistike ja ELi õigusaktidega (sh võimalikud erandid) julgustama liikmesriike järgmise kahe aasta jooksul etnilise päritolu kohta ülevaatlikke statistilisi andmeid koguma“.

¹² Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust, EÜT L 180, 19.7.2000.

FRA 5. arvamus

Euroopa Komisjon peaks julgustama Euroopa Liidu liikmesriike kaalutlema etnilise päritolu kohta statistiliste andmete kogumist tööjõu-uuringus (LFS) ning Euroopa Liidu sissetulekute ja elamistingimuste statistikasüsteemis (EU-SILC). Kuigi roma elanikkonna kohta statistiliste andmete kogumine on tehniliselt ja õiguslikult keerukas ja kulukas, on mõni liikmesriik etnilise päritolu küsimuste lisamist uuringutesse EU-SILC ja LFS edukalt katsetanud.

2

Uuringu tulemused

2.1. Vaesus ja äärmuslikud elamistingimused

Inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 25, millele on viidatud majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakti (ICESCR) artiklis 11, on sätestatud üksikisiku õigus „sellisele elatustasemele, sealhulgas toit, riietus, korter, arstiabi ja vajalik sotsiaalne teenindamine, mis on vajalik tema ja tema perekonna tervise ja heaolu säilitamiseks”¹³. Koos Euroopa sotsiaalhartaga (muudetud) loovad need rahvusvahelised inimõiguste õigusaktid laiema aluse uue Euroopa sotsiaalõiguste samba teemalise arutelu arendamisele, millest Euroopa Komisjon teatas 2016. aastal¹⁴.

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemine on strateegia „Euroopa 2020” üks põhieesmärke. Nõukogu 2013. aasta soovitus romade tõhusa integreerimise meetmete kohta seob vaesuse vähendamise tööturu aktiveerimise ja võimaldamise poliitikaga¹⁵. See on ka ÜRO kestliku arengu eesmärkide 1. eesmärgi alleesmärkide seas, milles kutsutakse üles kaotama 2030. aastaks vaesus mis tahes kujul ning tagama vaestele ja haavatavatele sotsiaalkaitset ja suurendama juurdepääsu põhiteenustele¹⁶.

ÜRO kestliku arengu eesmärgid ja alleesmärgid

1. eesmärk: kaotada kõikjal vaesus mis tahes kujul.

1. alleesmärk: kaotada 2030. aastaks kõikjal äärmine vaesus, mis praeguse määratluse kohaselt tähendab, et inimesed peavad ära elama vähemaga kui 1,25 USA dollarit päevas.

2. alleesmärk: vähendada 2030. aastaks vähemalt poole võrra nende meeste, naiste ja laste osakaalu, kes kannatavad vaesuse käes mistahes mõotmes vastavalt riiklikule määratlusele.

3. alleesmärk: rakendada iga riigi jaoks kohased sotsiaalkaitse süsteemid ja -meetmed, sealhulgas sotsiaalkaitse põhialused, ja saavutada 2030. aastaks, et sotsiaalkaitse hõlmab enamiku vaestest ja ebasoodsas olukorras olevatest inimestest.

10. eesmärk: vähendada ebavõrdsust riikides ja nende vahel.

1. alleesmärk: saavutada 2030. aastaks järk-järgult sissetulekute skaalal alumise 40% elanikkonna sissetulekute suurenemine riigi keskmisest kiiremini ning säilitada see kasv.

2.1.1. Rahaline vaesus

Suhtelise vaesuse määr hõlmab inimesi, kes elavad leibkonnas, mille ekvivalentsissetulek on alla riigi suhtelise vaesuse piiri, mis on 60% aastasest mediaansissetulekust pärast sotsiaalseid siirdeid ja mille avaldab igal aastal Eurostat¹⁷.

13 ÜRO Peaassamblee, inimõiguste ülddeklaratsioon, 10.12.1948, artikkel 25. Vt ka ÜRO Peaassamblee, [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights](#), 3.1.1976, artikkel 11.

14 Euroopa Komisjon (2016).

15 Nõukogu 2013. aasta soovitus, soovitus 2.6 „Vaesuse vähendamine sotsiaalsete investeeringute kaudu”.

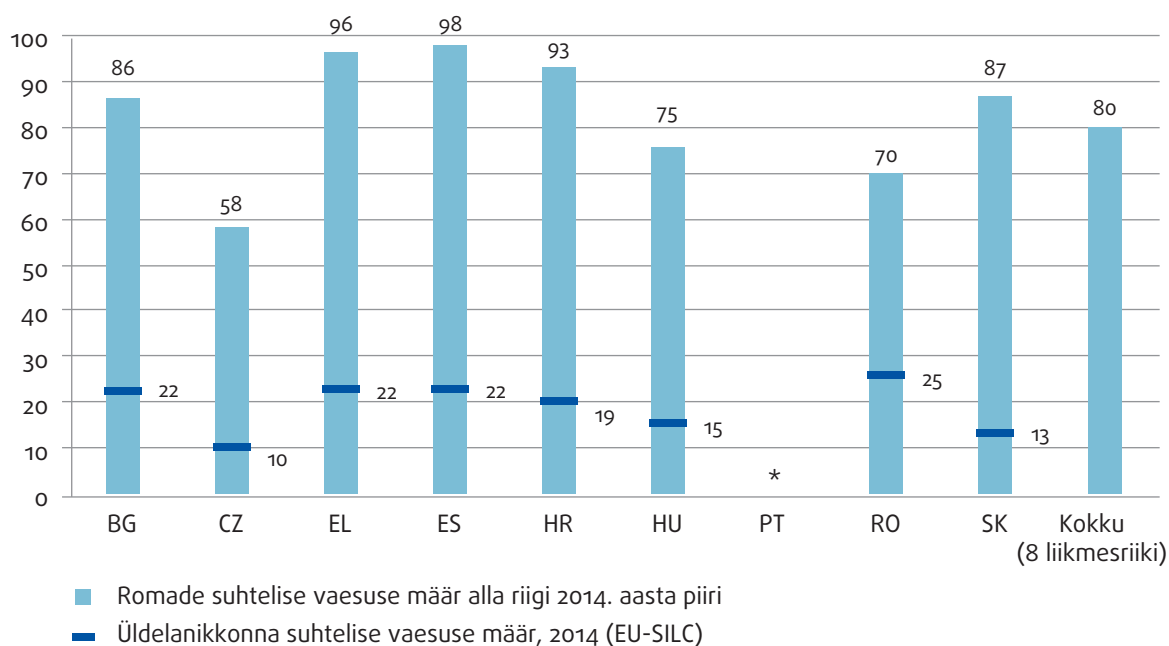
16 Vt kestliku arengu 1. eesmärk. Vt ka FRA (2016).

17 Uuringu EU-MIDIS II põhjal arvatud määr ei ole Euroopa Liidu näitajaga „suhteline vaesus pärast sotsiaalseid siirdeid” täielikult võrreldav. Ühelt poolt koguti uuringuga EU-MIDIS II andmeid sissetulekute kohta 2015.–2016. aastal, kuid kohaldatakse vaesuspiiri põhineb 2014. aasta uuringu EU-SILC andmetel (koostamise ajal kõige värskemad kättesaadavad andmed). Et 2015.–2016. aasta vaesuspiir on eeldatavalt suurem, võidakse käesolevas aruandes romade suhtelise vaesuse määra alahinnata. Uuringus EU-MIDIS II küsiti leibkonna uuringuaegset kuusissetulekut. Selle tõttu võidakse alahinnata leibkonna aastasissetulekut, mis tähendab, et EU-MIDIS II võib vaesusriskis olevate inimeste hulka üle hinnata. Eurostati näitaja kohta kogutud andmed annavad seevastu teavet leibkondade aastasissetuleku kohta.

Üldiselt elab 80% uuritud romadest ja nende lastest sissetulekuga, mis on alla riigi suhtelise vaesuse piiri (joonis 1). Samas kogu Euroopa Liidus keskmiselt oli 2014. aastal vaesuse ohus 17% elanikkonnast. Hispaanias (98%), Kreekas (96%) ja Horvaatias (93%) elavad

peaaegu kõik uuritud romad sissetulekuga, mis on alla riigi rahalise vaesuse piiri. Määr on väikseim Tšehhi Vabariigis (58%), kuid see on siiski ligi kuus korda suurem kui üldelanikkonna puhul.

Joonis 1. Romade suhtelise vaesuse määr (alla 60% mediaanekvivalentsissetulekust pärast sotsiaalseid siirdeid) võrreldes Eurostati üldelanikkonna määraga (2014) liikmesriikide kaupa (%)^{a, b}

Märkused. * Ei kasutata. Portugali väärtust ei saa avaldada, sest palju väärtusi puudub (>50%).

^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest (n = 26 571); kaalutud tulemused.

^b Suhtelises vaesuses on uuringu EU-MIDIS II põhjal kõik isikud, kelle leibkonna igakuine ekvivalentnetosissetulek on alla 1/12 riigi 2014. aasta suhtelise vaesuse piirist (mille on avaldanud Eurostat). Ekvivalentnetosissetulek on leibkonna kogusissetulek pärast makse ja muid mahaarvamisi, jagatuna ekvivalenttäiskasvanuteks teisendatud leibkonnaliikmete arvuga, kasutades n-õ muudetud OECD ekvivalentskaalat (1-0,5-0,3). Eurostat [ilc_lioz] (14.9.2016 seisuga).

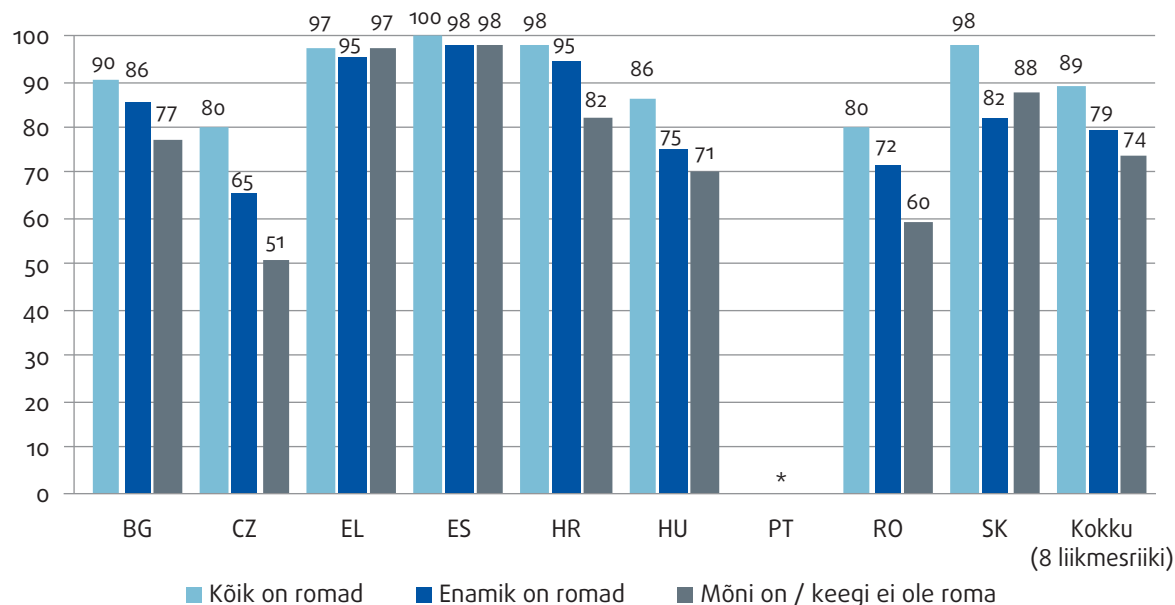
Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014.

Rahaline vaesus näib olevat seotud romade suhtarvuga elanikest. Enamikus riikides on vaesusohus romade suhtarv suurim piirkondades, mille elanikest on küsitletute hinnangul roma taustaga kõik või enamik (joonis 2). Erandiks on Hispaania ja Kreeka – neis liikmesriikides on vaesuse oht eriti suur, kuid ei erine piirkonniti oluliselt.

Kui küsiti, kas leibkonna kogusissetulekust piisab toimetulekuks, märkis 92% uuritud romadest, et neil esineb sellega seoses mõningaid raskusi, ja 45%, et neil on sellega seoses suuri raskusi. Kreekas ja Portugalis on see suhtarv 74% (joonis 3).

Joonis 2. Suhtelise vaesuse määr^a ja romade suhtarv^b elamispiirkondades liikmesriikide kaupa (%)^c

Märkused. * Ei kasutata. Portugali väärtust ei saa avaldada, sest palju väärtusi puudub (>50%).

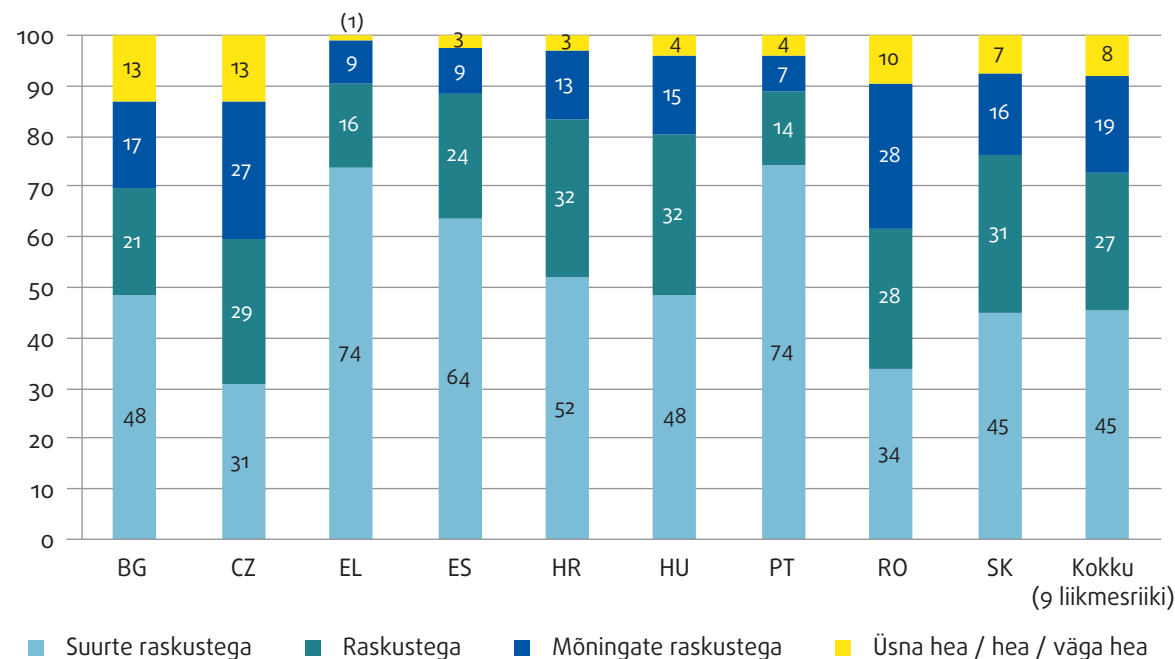
^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest, v.a Portugal (n = 26 419); kaalutud tulemused.

^b Suhtarvu kohta küsiti: „Kui paljud Teie piirkonna elanikud on roma taustaga nagu Teie: kõik elanikud, enamik, mõni või mitte keegi?“

^c Ümardamise tõttu võivad joonisel esitatud kategooriate summad erineda tekstist ühe protsendipunkti võrra.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

Joonis 3. Romade majanduslik toimetulek liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest (n = 31 334); kaalutud tulemused.

^b Uuringuküsimus: „Kas teie leibkond tuleb oma kogusissetulekuga toime?“

^c Ümardamise tõttu võivad joonisel esitatud kategooriate summad erineda tekstist ühe protsendipunkti võrra.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

2.1.2. Nälg

Imioiguste ülddeklaratsiooni artiklis 25 ning majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 11 on sätestatud üksikisiku õigus toidule ja vajalikele sotsiaalteenustele. Õigus sotsiaalabile on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 34 (mis käsitleb juurdepääsu sotsiaalkindlustusele ja sotsiaalabile). Neid õigusi rikutakse selgesti, kui inimesed kannatavad nälga ja alatoitlust. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste komitee (CESCR) tõlgendas õigust piisavale toidule oma üldises märkuses nr 12 (1999), et see õigus on olemas, kui igal mehel, naisel ja lapsel, üksi või kogukonnas koos teistega, on kogu aeg füüsiline ja majanduslik juurdepääs piisavale toidule või selle hankimise vahenditele. Nälja kaotamine ja toiduga kindlustatuse saavutamine on üks kestliku arengu eesmärkide sammastest.

Joonis 4 näitab, et 7% uuritud romadest elab leibkondades, kus vähemalt üks inimene läks uuringule eelnenud kuul regulaarselt (vähemalt neli korda kuus) magama tühja kõhuga. Seda on kogunud 17% Horvaatia, 13% Kreeka ja 11% Ungari romadest. Kreekas elab peaaegu pool inimestest (47%) leibkonnas, mille mõni liige pidi uuringule eelnenud kuul vähemalt korra minema magama tühja kõhuga. See on eriti murettekitav, sest Kreekas on suurim nende romade suhtarv, kes teevad

ÜRO kestliku arengu eesmärgid ja alleesmärgid

2. eesmärk: kaotada nälg, saavutada toiduga kindlustatus ja parem toitumine ning toetada säästvat põllumajandust.

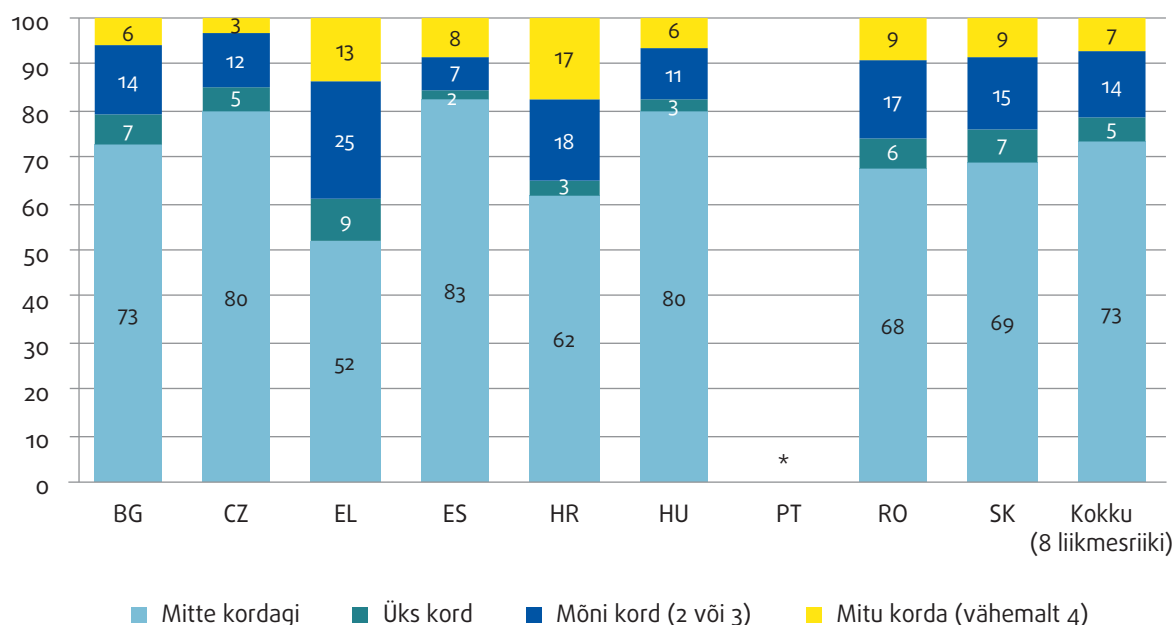
1. alleesmärk: kaotada 2030. aastaks nälg ja tagada aasta ringi ohutu, toitev ja piisav toit kõigile inimestele, eelkõige vaestele ja ebasoodsas olukorras olevatele inimestele, sealhulgas imikutele.

2. alleesmärk: kaotada 2030. aastaks alatoitumus mis tahes kujul, sealhulgas saavutada 2025. aastaks rahvusvaheliselt kokkulepitud eesmärk kaotada alla viieaastaste laste kängumine ja kurnatus, ning rahuldada murdeas tütartlaste, rasedate ja imetavate naiste ning eakate toitumisvajadused.

tasustatud tööd, mis näib olevat ebapiisav isegi põhivajaduste rahuldamiseks, näiteks toidu ostmiseks. Peale selle näitavad tulemused, et uuritud riikide roma lastest keskmiselt kolmandik elab leibkonnas, mis kannatas eelmisel kuul vähemalt korra nälga.

Võrreldes 2011. aasta uuringu tulemustega vähenes nende romade suhtarv, kes elavad leibkondades, mille vähemalt üks liige läks uuringule eelnenud kuul vähemalt korra magama tühja kõhuga, Bulgaarias, Rumeenias, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis. Suhtarv ei muutunud Hispaanias, Kreekas ja Slovakkias.

Joonis 4. Romad, kes elavad leibkondades, mille vähemalt üks liige läks uuringule eelnenud kuu jooksul tühja kõhuga magama ühe korra, mõne korra või vähemalt neli korda, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b}

Märkused. * Ei kasutata. Portugali väärtust ei saa avaldada, sest palju väärtusi puudub (>25%).

^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest (n = 31 793); kaalutud tulemused.

^b Uuringuküsimus: „Kas Teie või mõni teine leibkonnaliige on läinud viimasel kuul magama tühja kõhuga, sest toidu jaoks ei olnud piisavalt raha? Kui jah, siis kui sageli seda juhtus viimasel kuul?“

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

2.2. Tööturul osalemine

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 15 kaitseb õigust teha tööd. Strateegia „Euroopa 2020“ esimene põhieesmärk on tagada, et 2020. aastaks töötaks Euroopa Liidu 20–64aastasest elanikkonnast 75%. Nõukogu 2013. aasta soovitus on soovitatud liikmesriikidele võtta selle saavutamiseks tõhusaid meetmeid, sealhulgas võidelda diskrimineerimise vastu ja toetada esimese töökogemuse saamist, kutseõpet, töökohapõhist õpet, elukestvat õpet ja oskuste arendamist ning füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist ja ettevõtlust. Kolmes kestliku arengu 8. eesmärgi (toetada kaasavat ja jätkusuutlikku majandusarengut ja tööhõivet ning tagada kõigile inimestele inimväärne töö) alleesmärgis keskendutakse tööturul osalemisele.

ÜRO kestliku arengu eesmärgid ja alleesmärgid

8. eesmärk: toetada kaasavat ja jätkusuutlikku majandusarengut ja tööhõivet ning tagada kõigile inimestele inimväärne töö.

5. alleesmärk: saavutada 2030. aastaks kõigi naiste ja meeste, sealhulgas noorte ja puudega inimeste täielik ja viljakas tööhõive ja inimväärne töö ning tagada neile inimväärne ja võrdne tasu võrdse töö eest.

6. alleesmärk: vähendada 2020. aastaks oluliselt mitte-töötavate ja mitteõppivate noorte suhtarvu.

8. alleesmärk: kaitsta töötajate õigusi ning toetada ohutute ja turvaliste töötingimuste loomist kõigile töötajatele, sealhulgas võõrtöötajatele, eelkõige naistele, ja ebakindlates töösuhetes olevatele töötajatele.

2.2.1. Põhitegevusala

Keskmiselt veerand (25%) vähemalt 16aastastest romadest märkis põhitegevuseks uuringu ajal töötamise või tegutsemise füüsilisest isikust ettevõtjana (tabel 1). See hõlmab täistööajaga ja osalise tööajaga tööd ning juhutööd, kui neid peetakse põhitegevuseks¹⁸. Samade liikmesriikide üldelanikkonnast märkis end töötavaks peaaegu kaks korda rohkem inimesi (64%)¹⁹. Võrreldes 2011. aasta uuringu tulemustega ei ole olulist paranemist märgata. Romade tööhõive määr on nende endi hinnangul suurim Kreekas (43%), Ungaris (36%) ja Portugalis (34%). Määr on väiksem Horvaatias (8%) ja Hispaanias (16%).

18 Põhitegevuse kohta küsiti kõigilt leibkonnaliikmetelt, milline on nende tööhõiveseisund. See erineb ILO kasutatavast tööhõive mõistest ja ka mõistest tööjõu-uuringus (muutuja MAINSTAT). Töötamine hõlmab ka väikeses ulatuses tasustamata tööd pereettevõtetes, sest see toob perekonnale tulu.

19 Eurostatile tööjõu-uuringuga saadud isikute enda hinnangute kohase tööhõiveseisundi kohta esitatud andmetaotluse põhjal (MAINSTAT), vähemalt 15aastasest.

Kolmandik (34%) uuritud roma leibkonnaliikmetest on enda sõnul töötud; see suhtarv on üle 50% Horvaatias (62%), Hispaanias (57%) ja Bulgaarias (55%). Romade töötuse määr on nende endi hinnangul eriti väike Rumeenias (5%), Portugalis (17%) ja Ungaris (23%). Et enda töötuks pidamise ja majapidamistöödega tegelevate isikute suhtarv on seotud, tuleks seda riigi tasandil täpsemalt uurida, et analüüsida, kas tegu on töötuna arvelevõtmata jätmise või tööturult lahkumisega, ka töösuhete lõppemise tõttu.

Peale selle näitab tabel 1 olulist soolist erinevust: 34% roma meestest, kuid ainult 16% roma naistest märkis põhitegevuseks töötamise. Võrdluseks: üldelanikkonnas on sooline erinevus ikka veel suur, kuid mitte sama suur kui romadel (töötab 71% meestest ja 57% naistest). Roma meeste ja naiste ebavõrdset osalemist tööturul võib selgitada see, et naiste põhitegevuseks on sagedamini majapidamistööd. 2011. aasta romade uuring näitas samuti suurt soolist lõhet tööturul osalemises ja peamiselt majapidamistöödega tegelevate naiste suuremat suhtarvu. Majapidamistööd on 2016. aastal (ja olid 2011. aastal) esinemissageduselt teine isiku enda teatatud tegevuse kategooria pärast töötust. Uuringu EU-MIDIS II tulemuste kohaselt märkis põhitegevuseks majapidamistööd 28% kõigist küsitatud roma naistest ja 6% kõigist roma meestest. See roma naiste suhtarv on võrreldes üldelanikkonna naiste omaga suur, mida võib selgitada traditsioonilistest soorollidest tulenevate ootustega²⁰.

Ligikaudu 12% küsitatud romadest märkis põhitegevuseks „pensionil“, mille puhul ei olnud meeste ja naiste vahel märkimisväärset erinevust. See määr on suhteliselt väike ja kajastab asjaolu, et romad on keskmiselt nooremad kui üldelanikkond. Seda võib selgitada romade suurema sündimuse ja lühema eeldatava elueaga enamikus uuritud riikides²¹. Pensionil romade suhtarv on väiksem (2%) Horvaatias ja Kreekas.

20 FRA (2014).

21 Fundación Secretariado Gitano (toim.) (2009).

Tabel 1. Kõigi roma leibkondadesse kuuluvate vähemalt 16aastaste isikute praegune põhitegevus üheksas liikmesriigis (%)^{a,b}

Liikmesriik		Töötab	Töötu	Ei tööta haiguse või töövõime-tuse tõttu	Majapidamistööd	Pensionil	Mitteaktiivne muul põhjusel (õppimine, sõjaväeteenistus, muu)
BG	Naised	16	59	(1)	6	16	3
	Mehed	29	52	(1)	(0)	13	5
	Kokku	23	55	1	3	14	4
CZ	Naised	21	30	5	18	18	8
	Mehed	37	35	3	(1)	16	8
	Kokku	29	32	4	9	17	8
EL	Naised	20	26	2	48	(1)	(2)
	Mehed	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Kokku	43	26	3	25	2	2
ES	Naised	12	51	3	24	6	4
	Mehed	21	63	5	(0)	6	5
	Kokku	16	57	4	12	6	5
HR	Naised	5	51	4	34	(1)	6
	Mehed	11	74	3	(0)	(2)	8
	Kokku	8	62	4	17	2	7
HU	Naised	26	22	8	14	13	17
	Mehed	45	24	5	(0)	16	9
	Kokku	36	23	6	7	14	13
PT	Naised	23	12	(1)	46	9	9
	Mehed	44	22	(1)	(1)	15	18
	Kokku	34	17	(1)	24	12	13
RO	Naised	13	4	2	59	10	11
	Mehed	42	6	4	22	13	13
	Kokku	28	5	3	40	12	12
SK	Naised	14	46	4	15	13	8
	Mehed	26	50	4	(1)	11	8
	Kokku	20	48	4	8	12	8
Kokku (9 liikmesriiki)	Naised	16	32	3	28	12	8
	Mehed	34	35	4	6	12	9
	Kokku	25	34	4	17	12	8

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest vähemalt 16aastastest isikutest (n = 22 097); kaalutud tulemused.

^b Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes esitatud tulemused, mis põhinevad 20-49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustes või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

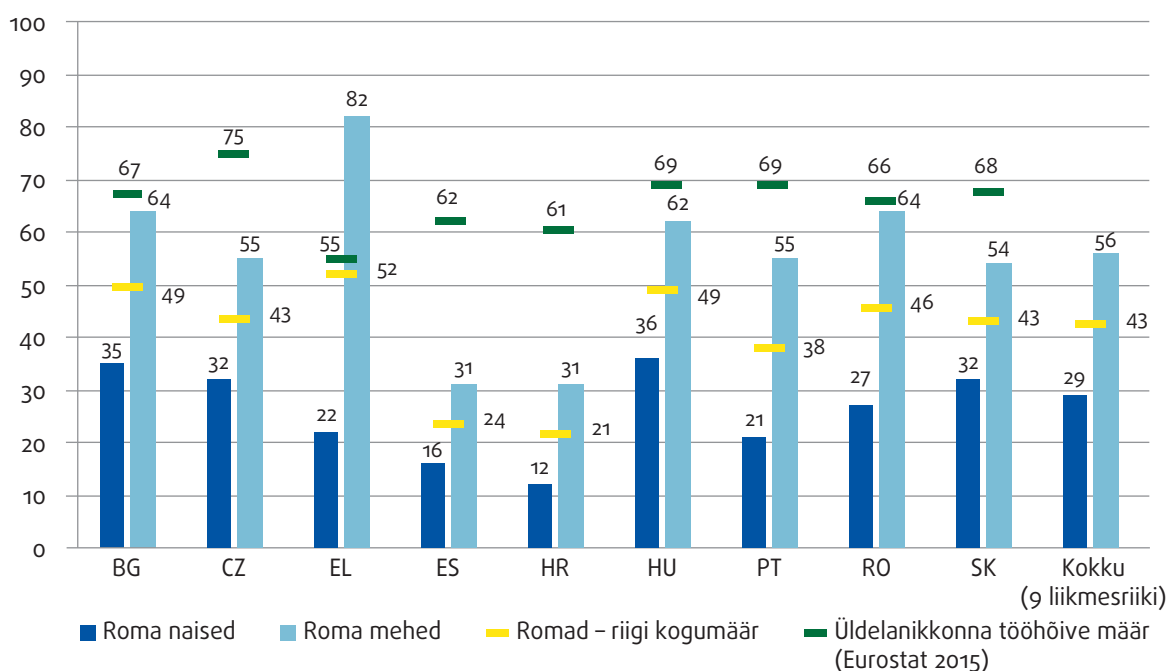

2.2.2. Tasustatud töö

Mõiste „tasustatud töö“ hõlmab isikuid, kes uuringu ajal töötasid või tegutsesid füüsilisest isikust ettevõtjana,²² sealhulgas neid, kes tegid küsitlusele eelnenud neljal nädalal raha teenimiseks veidi tööd²³. See on ligikaudu sama kui tööhõive määra määratlus, mida kasutab Eurostat strateegia „Euroopa 2020“ eesmärkide saavutamise hindamisel²⁴.

Küsimus, mis käsitleb mis tahes tasustatud tööd viimasel neljal nädalal, lisab isiku enda hinnangu kohasele tööhõivemäärale keskmiselt 18 protsendipunkti. Romade üldine tasustatud töö määr üheksas uuritud liikmesriigis on seetõttu 43% (joonis 5). See on palju väiksem kui EU-28 keskmine tööhõivemäär 70% (2015). Tasustatud töö suhtarv on suurim Kreekas (52%) ja väikseim Horvaatias (21%).

Joonis 5. 20–64aastaste roma naiste ja meeste tasustatud töö määr,^a sealhulgas tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana ja juhutöö või viimasel neljal nädalal tehtud töö, võrreldes strateegia „Euroopa 2020“ tööhõivemääraga 2015. aastal (Eurostat),^b liikmesriikide kaupa (%)

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest 20–64aastastest isikutest (n = 17,806); kaalutud tulemused.

^b Strateegia „Euroopa 2020“ tööhõivemäär 2015. aastal: Eurostat t2020_10 (13.9.2016 seisuga). Selle arvutamisel jagatakse 20–64aastaste töötavate isikute arv sama vanuserühma elanike koguarvuga. Näitaja põhineb ILO mõistel, tööjuu-uuring.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

- 22 Määratlus ei hõlma pereettevõtete tasustamata abilisi.
- 23 2011. aasta romade uuringu küsimused ei hõlmanud mis tahes tasustatud tööd viimasel neljal nädalal, nii et otsene võrdlus 2016. aasta tulemustega ei ole võimalik.
- 24 Arvutatud tasustatud töö määr ei ole täpselt võrreldav ILO mõistetel põhineva Eurostati tööhõivemääraga, kus töötavad isikud on määratletud kui vähemalt 15aastased isikud, kes on teinud vaatlusalusel nädalal vähemalt ühe tunni tööd tasu eest, kasumi saamiseks või perekonnale tulu teenimiseks, ja isikud, kes ei teinud vaatlusalusel nädalal tööd, kuid omasid töökohta või ettevõtet, kust nad ajutiselt puudusid. Romade uuringus arvutatud tasustatud töö määr põhineb leibkonnaregistril ja isikuküsimustikul nende praeguse põhitegevuse kohta nende enda hinnangul. Välja jäeti pereettevõtete tasustamata abilised. Kui põhitegevuseks märgiti „mitteaktiivne“ või „tasustamata“, küsiti, kas isik tegi viimasel neljal nädalal raha teenimiseks mis tahes tööd. Selle küsimuse eesmärk oli hõlmata ka mitteametlik tööd ja väikesed juhutööd, mis võivad kaasa aidata perekonna ellujäämisele ja võivad olla mõnes roma leibkonnas eriti asjakohased.

Kõigis riikides täheldati olulist soolist erinevust, kuid suurimad erinevused olid Kreekas (tasustatud tööd tegi 22% roma naistest ja 82% roma meestest) ning Rumeenias (vastavalt 27% ja 64%). Väikseim sooline erinevus oli Hispaanias, kus küsitlusele eelnenud neljal nädalal tegi tasustatud tööd 16% roma naistest ja 31% roma meestest.

Tasustatud tööd tegevate romade määr on üldelanikkonna omale kõige lähedam Kreekas ja roma meeste määr on seal isegi suurem. Ühelt poolt võib seda osaliselt selgitada end füüsilisest isikust ettevõtjaks ja juhutöid tegevaks teatavate romade suure suhtarvuga, mida täheldati ka 2011. aasta romade uuringus. Teisalt viitab tasustatud töö suur määr koos vaesuse suure määraga (Kreeka romadel 96%), et paljud romad on palgavaesed või töötavad peamiselt madalalpalgalistel ametikohtadel. Kõigis teistes riikides on tasustatud tööd tegevate

romade määr üldelanikkonna omast väiksem nii roma meestel kui ka roma naistel.

Tasustatud tööd tegevate inimeste määr erineb vanuseti oluliselt (tabel 2), kusjuures suundumused on kõigis uuritud riikides sarnased. Kokku teevad tasustatud tööd 25–54aastastest 48% ja 20–24aastastest 38%. Eakate olukord on siiski oluliselt halvem: tasustatud tööd teeb keskmiselt 55–64aastastest romadest ainult 24%; sama vanuserühma Euroopa Liidu keskmine on 53%. Ainult Portugalis (49%) ja Kreekas (48%) on üle 55aastaste romade tasustatud töö määr lähedal üldelanikkonna tööhõive määrale, kuid kõigi rühmade määr on palju väiksem kui strateegia „Euroopa 2020“ eesmärgiks olev tööhõive määr 75%. Noorte, 16–24aastaste romade olukord on samuti raske: tasustatud tööd teeb neist keskmiselt ainult 27%; EU-28 sama vanuserühma noorte keskmine on 33%.

Tabel 2. 20–64aastaste romade tasustatud töö määr, sealhulgas tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana, juhutöö ja viimasel neljal nädalal tehtud töö vanuserühmade ja riikide kaupa (%)^{a, b, c}

Liikmesriik	20–24aastased	25–54aastased	55–64aastased	20–64aastased kokku
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Kokku	38	48	24	43

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest 20–64aastastest isikutest (n = 17 806); kaalutud tulemused.

^b Leibkonnaküsimustiku ja isikuküsimustiku põhjal nende küsitlusaegse põhitegevuse kohta nende endi hinnangul. Kui põhitegevuseks märgiti „mitteaktiivne“, küsiti uuringus, kas isik „tegi viimasel neljal nädalal raha teenimiseks mis tahes tööd“. Välja jäeti pereettevõtete tasustamata abilised.

^c Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes esitatud tulemused, mis põhinevad 20–49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustes või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritelt. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

2.2.3. Mittetöötavad ja mitteõppivad noored

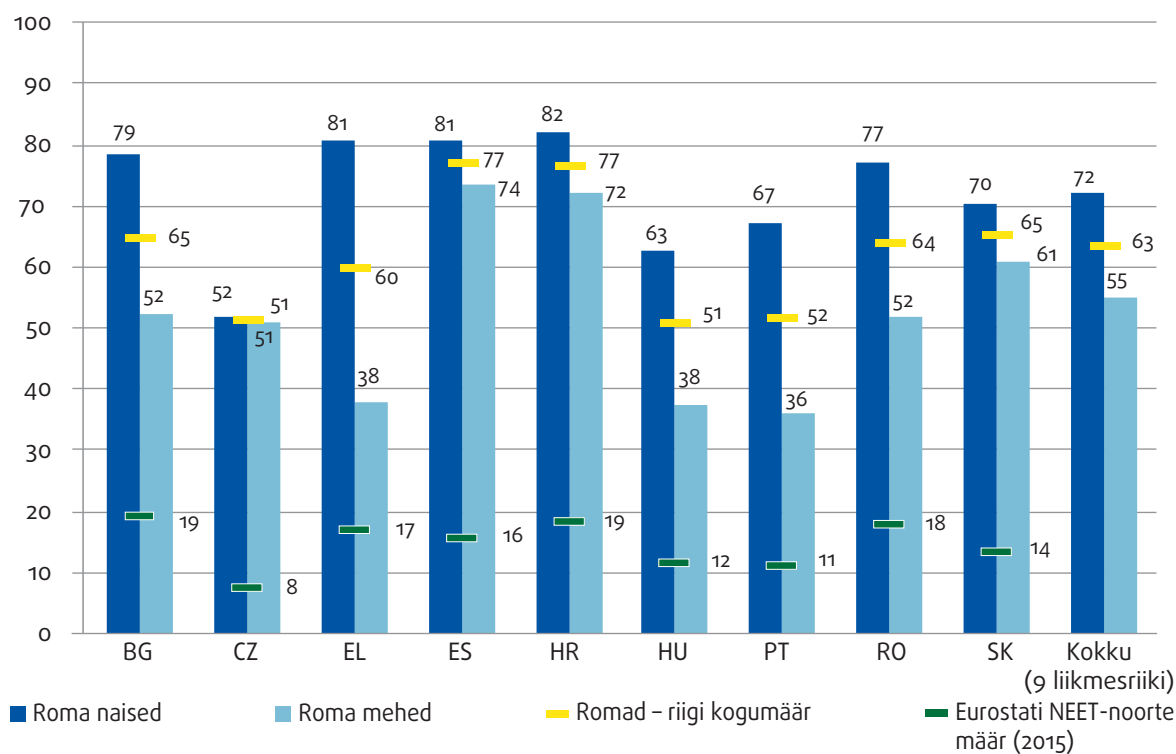
Eurostat avaldab igal aastal andmeid 15–24aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) kohta. See on oluline näitaja nende noorte suhtarvu kohta, kelle kõrgeim omandatud haridustase on põhiharidus ning kes ei tööta ega õpi.

16–24aastaste romade kohta arvatud sarnane näitaja, mille aluseks on EU-MIDIS II, näitab, et põhitegevusena mittetöötavate, mitteõppivate ja täiendõppes mitte osalevate noorte romade suhtarv on keskmiselt 63%; EU-28 üldelanikkonna sama vanuserühma suhtarv on

12%²⁵. Noorte romade ja üldelanikkonna erinevus on eriti suur Tšehhi Vabariigis, kus mittetöötavate ja mitteõppivate romade suhtarv on kuus korda suurem kui üldelanikkonnal (joonis 6).

Tulemused näitavad ka suurt soolist erinevust. Üheksas uuritud riigis ei töötanud ega õppinud keskmiselt 72% 16–24aastastest roma naistest ja 55% noortest roma meestest. Sooline erinevus on suurim Kreekas, Portugalis ja Ungaris. Kreekas ei töötanud ega õppinud 81% 16–24aastastest roma naistest ja 38% noortest roma meestest. Portugalis on see suhtarv noorte roma naiste seas 67% ja Ungaris 63% ning sama vanuserühma roma meeste seas vastavalt 36% ja 38%.

Joonis 6. 16–24aastased põhitegevusena mittetöötavad ja mitteõppivad noored romad liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest 16–24aastastest isikutest (n = 4189); kaalutud tulemused.

^b Leibkonnaküsimustiku ja isikuküsimustiku põhjal nende küsitlusaegse põhitegevuse kohta nende enda hinnangul.

^c Eurostati NEET-noorte määr (2015): edat_ifse_20 (13.10.2016 seisuga). 15–24aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate isikute suhtarv elanikkonnast, ILO mõiste põhjal.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, NEET-noorte määr (2015), üldelanikkond.

25 Uuringu EU-MIDIS II ja Eurostati NEET-noorte suhtarvu võrreldavus on piiratud eri määratluste ja vanusevahemike tõttu. 15aastaste arvestamisel oleks mittetöötavate ja mitteõppivate noorte suhtarv mõne protsendipunkti võrra väiksem. Eurostati NEET-noorte suhtarv põhineb ILO mõistel, mis viitab vähemalt ühe tunni jooksul töötamisele küsitlusele eelnenud nädalal; uuringus EU-MIDIS II küsiti põhitegevuse kohta isiku enda hinnangul.

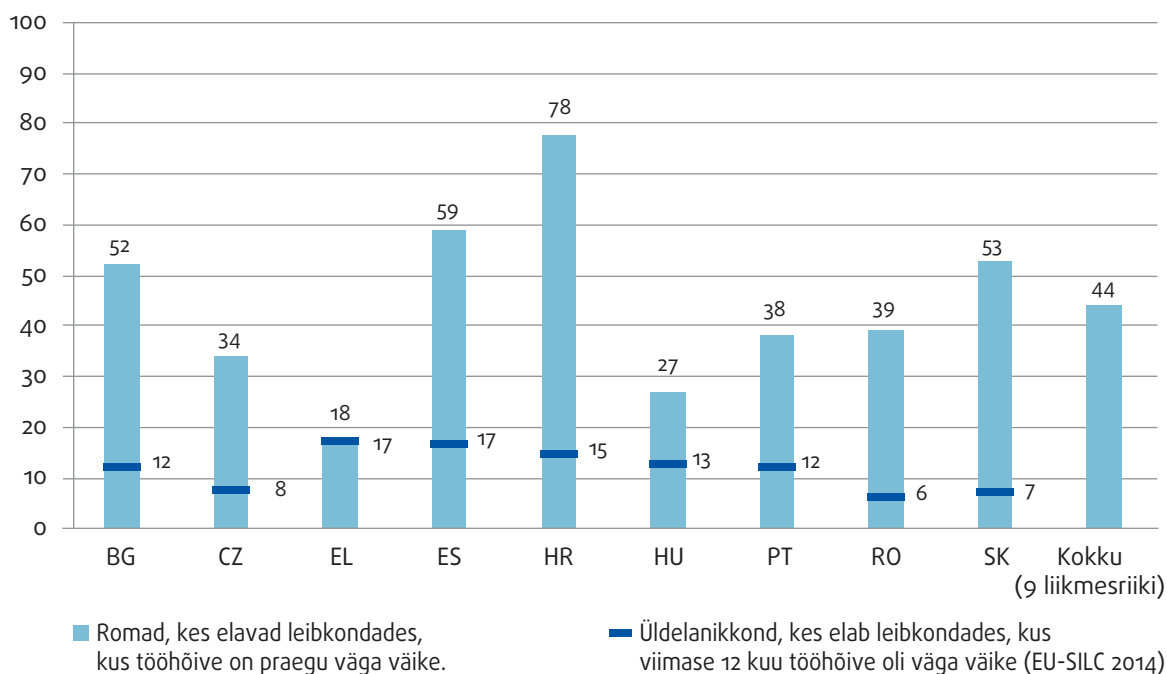
2.2.4. Väikese tööhõivega leibkonnad

Sotsiaalse kaasatuse peamise näitaja „suhtelises vaesuses või sotsiaalse tõrjutuse ohus inimesed“ üks komponent, mis on sätestatud strateegias „Euroopa 2020“, on „väga väikese tööhõivega leibkondades elavad inimesed“.

Tööhõive on tööealiste (18–59aastased, v.a 18–24aastased õppijad) praegu töötavate leibkonnaliikmete ja tööealiste leibkonnaliikmete koguarvu suhe. Tööhõive on väike, kui see on alla 20% leibkonna kogupotentsiaalst²⁶.

Piiratud võrreldavusele vaatamata näitavad tulemused suurt erinevust romade ja üldelanikkonna vahel kõigis uuringus osalenud riikides peale Kreeka (joonis 7). Keskmiselt 44% romadest elab väikese tööhõivega leibkondades, arvatuna Eurostati 2014. aasta näitaja ligikaudse lähendusena. Võrdluseks: selle näitaja kohaselt elab väikse tööhõivega leibkondades 11% EU-28 elanikest. Väikseimat erinevust võrreldes üldelanikkonnaga võib täheldada Kreekas (18% ja 17%), mida võib selgitada füüsilisest ettevõtjatest romade suure suhtarvuga. Vahe on seevastu suurim Horvaatias (78% ja 15%) ning Slovakkias (53% ja 15%).

Joonis 7. 0–59aastased romad, kes elavad leibkondades, kus praegune tööhõive on väike, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest 0–59aastastest isikutest (n = 33 785); kaalutud tulemused.

^b Väga väikese tööhõivega leibkondades elavad inimesed on määratletud kui mis tahes vanuses (0–59aastased) inimesed, kes elavad leibkondades, kus tööealiste (18–59aastased) leibkonnaliikmed töötasid praeguse hõiveseisundi põhjal vähem kui 20% ulatuses oma kogupotentsiaalst.

^c Eurostati väike tööhõivemäär 2014: ilc_lvhl11 (13.9.2016 seisuga). Väga väikese tööhõivega leibkondades elavad inimesed on määratletud kui mis tahes vanuses (0–59aastased) inimesed, kes elavad leibkondades, kus tööealiste (18–59aastased) leibkonnaliikmed töötasid eelmisel 12 kuul vähem kui 20% ulatuses oma kogupotentsiaalst.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014, üldelanikkond.

26 Võrreldavus on piiratud Eurostati tööhõive määratlusega, mille kohaselt on tööhõive sissetuleku võrdlusaastal leibkonnaliikmete tööealiste (18–59aastased, v.a ülalpeetavad lapsed ja 18–24aastased noored) töötatud kuude arvu ja nende kuude arvu suhe, millal need leibkonnaliikmed oleksid teoreetiliselt võinud töötada. Nende isikute puhul, kes märkisid, et nad töötasid osalise tööajaga, hinnatakse täistööajale taandatud ülesandeid täites töötatud kuude arvu küsitluse ajal tavaliselt töötatud tundide arvu põhjal. Uuringus EU-MIDIS II kasutatud määratlus annab teavet ainult hetkeolukorra kohta ja selles ei arvestata täistööaega ega osalist tööaega, mis võib seetõttu põhjustada väikese tööhõive alahindamist.

2.3. Haridus

Õigus haridusele on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta kõigi liikmesriikide ratifitseeritud ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklis 28 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 14. Liikmesriigid on kohustatud tagama, et kõigil lastel oleks haridusele, eelkõige kohustuslikule haridusele võrdne juurdepääs. UNESCO järgi on inimesed, kes ei omanda vähemalt kohustuslikku haridust, suures vaesuse ohus ning nende võimalused õpioskuste arendamiseks ja oma võimete maksimaalseks rakendamiseks on piiratud²⁷.

Nõukogu 2013. aasta soovitus on juurdepääsu haridusele nimetatud oluliseks teemavaldkonnaks. Selles on soovitatud, et liikmesriigid võtaksid tõhusaid meetmeid, et tagada roma poiste ja tüdrukute võrdne kohtlemine ning täielik juurdepääs kvaliteetsele tavaharidusele ning

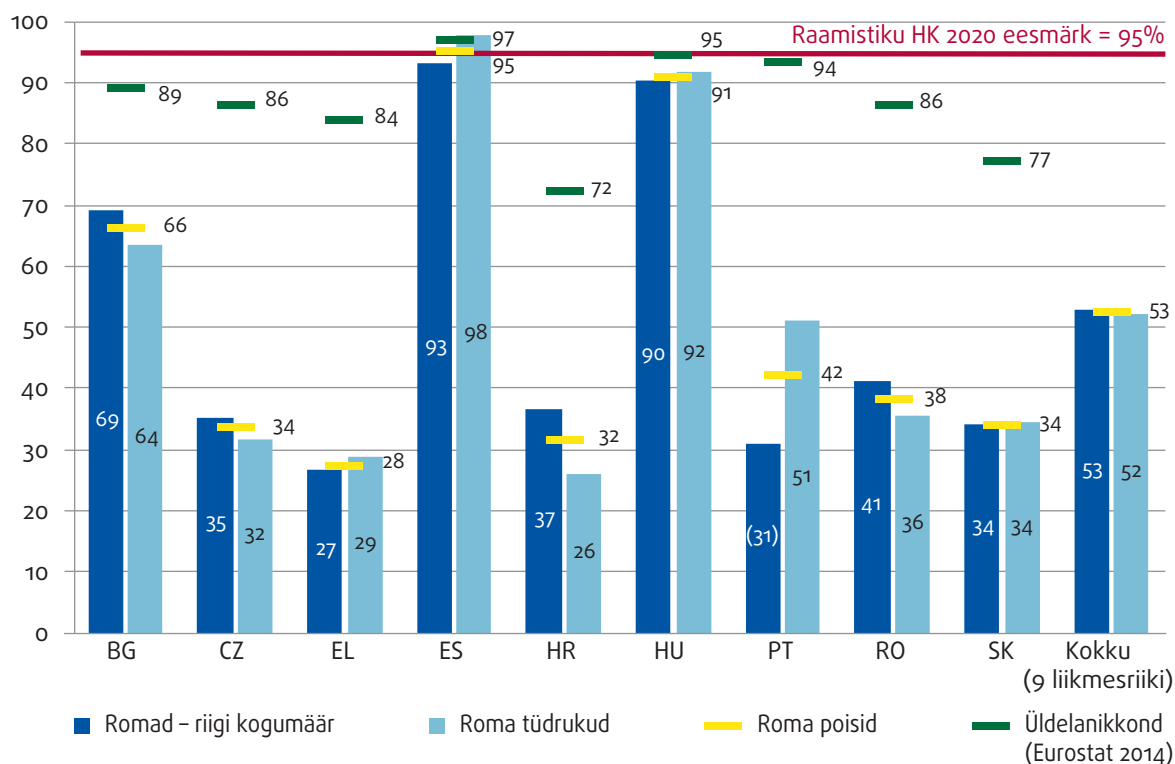
tagada, et kõik roma õpilased omandavad vähemalt kohustusliku hariduse. Käesolevas jaos esitatud näitajad kajastavad soovitusel pakutud põhimeetmeid.

2.3.1. Hariduse saamine

Alusharidus

Alusharidus ja väikelaste arendamine on olulised tulevase elu võimalusi määravad tegurid. Roma lastele nende muu taustaga eakaaslastega võrdse alguse tagamine on hädavajalik, et murda vaesuse põlvest põlve edasikandumise tsükkel²⁸. Hariduse ja koolituse valdkonna üleeuroopalise koostöö strateegilises raamistikus „Haridus ja koolitus 2020“ (HK 2020) tunnistatakse alushariduse ja lapsehoiu potentsiaali sotsiaalse kaasatuse ja majandusraskuste lahendamisel. Selles võeti sihki

Joonis 8. Lapsed vanuses neli aastat kuni riigi kohustusliku kooliminekueni, kes omandavad alusharidust, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c, d}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest, kes on vanuses neli aastat kuni riigi kohustusliku kooliminekueni (n = 1776); kaalutud tulemused.

^b Küsitletu vastas uuringuküsimusele kõigi laste kohta, kui nad käisid regulaarselt avalikus või eralapsehoiuis (sh lasteaed, eelkool jne).

^c Alushariduse omandamises osalevate laste vanus on riigiti erinev: Bulgaarias ja Horvaatias 4–6aastased, ülejäänud riikides 4–5aastased²⁹. Vanus arvatatakse aasta järgi, seega ei kajasta arvud konkreetse lapse varasemat või hilisemat kooliminekut.

^d Eurostat: „Haridus ja koolitus 2020“ eesmärk – educ_uoe_enra10 (20.10.2016 seisuga), kasutatud on haridusasutuste registrite andmeid.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat 2014, üldelanikkond.

27 UNESCO (2010), lk 155.

28 Maailmapank (2012).

tagada, et alushariduses osaleks vähemalt 95% lastest vanuses neli aastat kuni kohustusliku kooliminekueni²⁹.

EU-MIDIS II tulemuste järgi on HK 2020 eesmärgile lähedased määrad saavutatud üheksast uuritud riigist ainult Hispaanias (95%) ja Ungaris (91%) (joonis 8). Mujal, v.a Bulgaarias (66%), osalevad alushariduse omandamises alla poole lastest vanuses neli aastat kuni kohustusliku kooliminekueni.

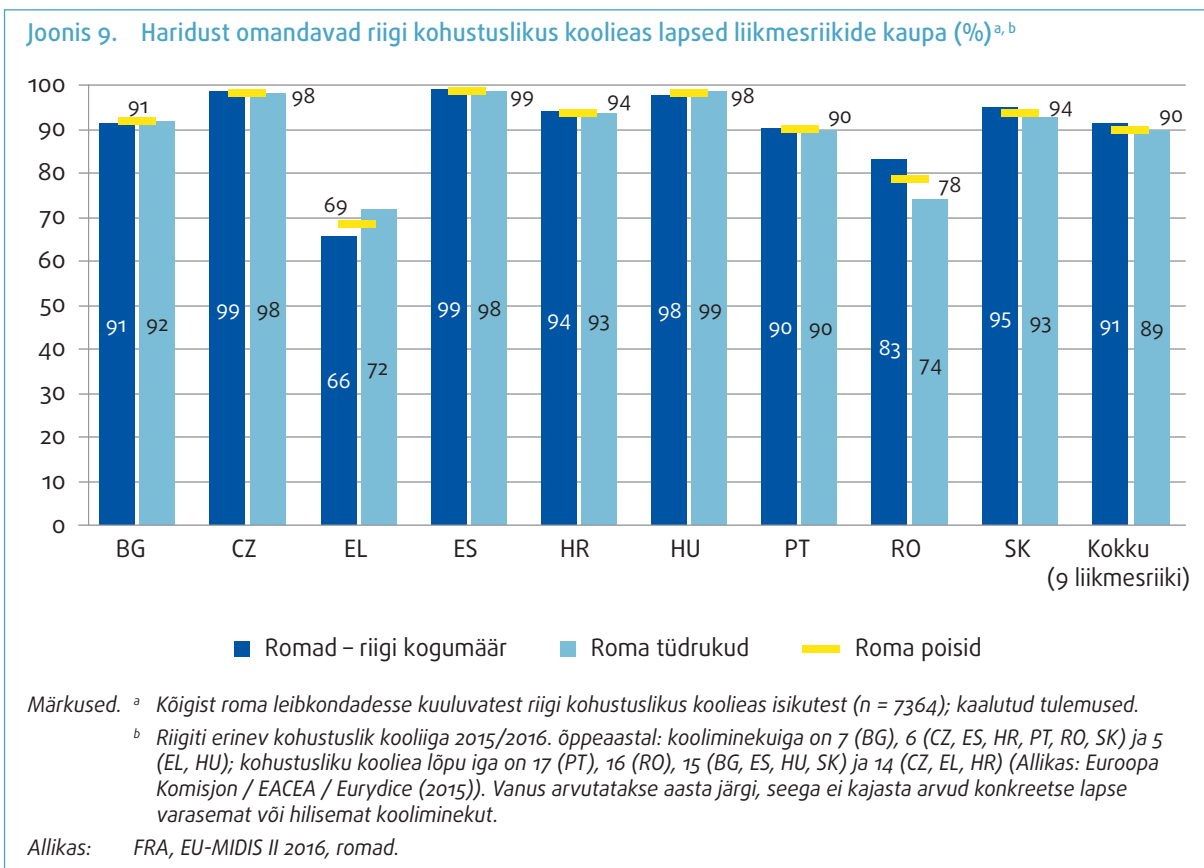
Võrreldes 2011. aasta romade uuringuga näitavad EU-MIDIS II tulemused suuremat osalemismäära kõigis riikides peale Portugali ja Rumeenia. Need määrad on siiski väiksemad Euroopa Liidu alushariduse 2020. aasta sihttasemest ja palju väiksemad kui üldelanikkonna määrad.

Kohustuslik haridus

Kõik kohustuslikus koolieas lapsed on seaduse järgi kohustatud käima koolis. Kolmes riigis üheksast käivad

koolis peaaegu kõik roma lapsed, kes peaksid omandama haridust (koolieelne haridus, algharidus, põhiharidus ja keskharidus) – Hispaanias 99%, Tšehhi Vabariigis 98% ja Ungaris 98% (joonis 9). Rumeenias käib kohustuslikus koolieas roma lastest koolis 77% ja Kreekas 69%. Võrreldes 2011. aasta romade uuringuga näitavad EU-MIDIS II tulemused enamikus riikides veidi suuremat kohustusliku hariduse omandamise määra, v.a Rumeenias ja Slovakkias, kus suuri muutusi ei ole toimunud. Horvaatia ei osalenud 2011. aasta romade uuringus, kuid EU-MIDIS II andmete järgi on sealne kohustusliku hariduse omandamise määr (94%) teiste uuringus osalenud riikidega võrreldes üle keskmise.

Esitatud määrad (joonis 9) ei anna siiski täielikku ülevaadet. Lisaks kohustusliku hariduse andmisele on oluline, et õpetuse tase vastaks laste vanusele. Tabel 3 osutab, et see ei ole kõigis uuritud riikides alati nii.

²⁹ Eurostat (2016).

³⁰ Euroopa Komisjon / EACEA / Eurydice (2015).

Tabel 3. Romade haridustasemed võrreldes üldelanikkonnaga vanuserühmade ja liikmesriikide kaupa (%) ^{a, b}

Liikmesriik	Vanus ^c	Haridustase (ISCED 2011) ^g	Romad			Üldelanikkond	
			Omandatav netomäär ^d	Omandatav kogumäär	Ei õpi ühelgi haridustasemel	Omandatav netomäär	Omandatav kogumäär
BG	7-14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15-18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	37	41
CZ	6-14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15-18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19-24	ISCED4+	-	-	93	35	47
EL	6-14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15-17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18-24	ISCED4+	-	-	97	36	43
ES	6-14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15-17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18-24	ISCED4+	-	6	94	34	51
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	-	-	94	40	51
HU	6-13	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	-	7	93	35	55
PT	6-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	-	-	96	28	45
RO	6-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	32	36
SK	6-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	-	6	94	33	50
Kokku (9 liikmesriiki)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

Märkused. ^a Romad: kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest, kes olid riigis 2015/2016. õppeaastal ISCED 2011 kohasele haridustasemele vastavas eas (6-24aastased)³¹ (algharidus: n = 6195; keskharidus: n = 2865; keskharidusjärgne haridus: n = 3651).

Üldelanikkond: arvutus Eurostati põhjal: asjakohasel haridustasemel õppivate sellele haridustasemele vastavas eas laste absoluutarv [educ_uoe_enrpo5, educ_uoe_enrso2, educ_uoe_enrso5, educ_uoe_enrso8, educ_uoe_enrto2] ja asjakohasele haridustasemele vastavas eas laste absoluutarv [demo_pjan], 19.10.2016 seisuga.

^b Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes esitatud tulemused, mis põhinevad 20-49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustes või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

^c Uuringus EU-MIDIS II ei küsitud sünnikuupäevi, vaid fikseeriti vanus küsitluspäeva seisuga.

^d Osalemise netomäär: vanusele vastaval haridustasemel õppivaid asjakohases eas lapsi selles eas laste koguarvust. Kõigi riikide keskharidusjärgset haridust ja kolmanda taseme haridust omandavate romade netomäärad põhinevad vähem kui 20 vaatlusel. Sel põhjusel on esitatud ainult kõigi riikide koguväärtus, mis põhineb ikkagi väikesel arvul vaatlustel.

^e Hariduse omandamise kogumäär: mis tahes haridustasemel õppivate asjakohases eas lapsi selles eas laste koguarvust.

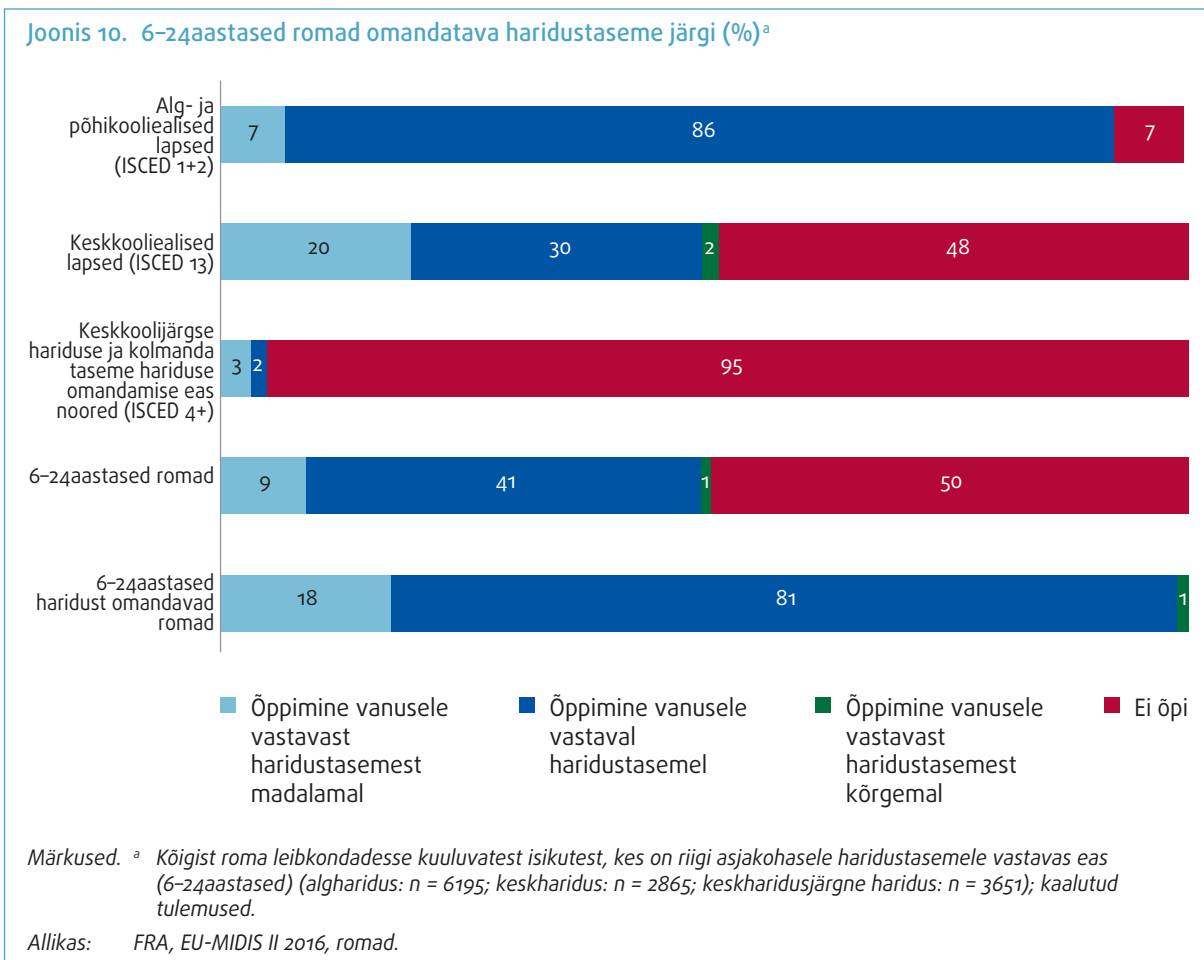
^f Arvutus Eurostat 2014 põhjal.

^g Haridustasemed põhinevad UNESCO 2011. aasta *rahvusvahelisel ühtsel hariduse liigitusel* (ISCED), mis on välja töötatud eesmärgil hõlbustada eri riikide haridusstatistika ja -näitajate võrdlemist ühtsete rahvusvaheliselt kokkulepitud määratluste alusel.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat 2014, üldelanikkond.

Mis haridustasemel õpivad lapsed, kes õpivad vanusele mittevastaval tasemel? Joonisel 10 visualiseeritud andmed tõendavad, et 6–24aastastest romadest pool ei käi koolis. Koolis käivatest õpib ainult 1% vanusele

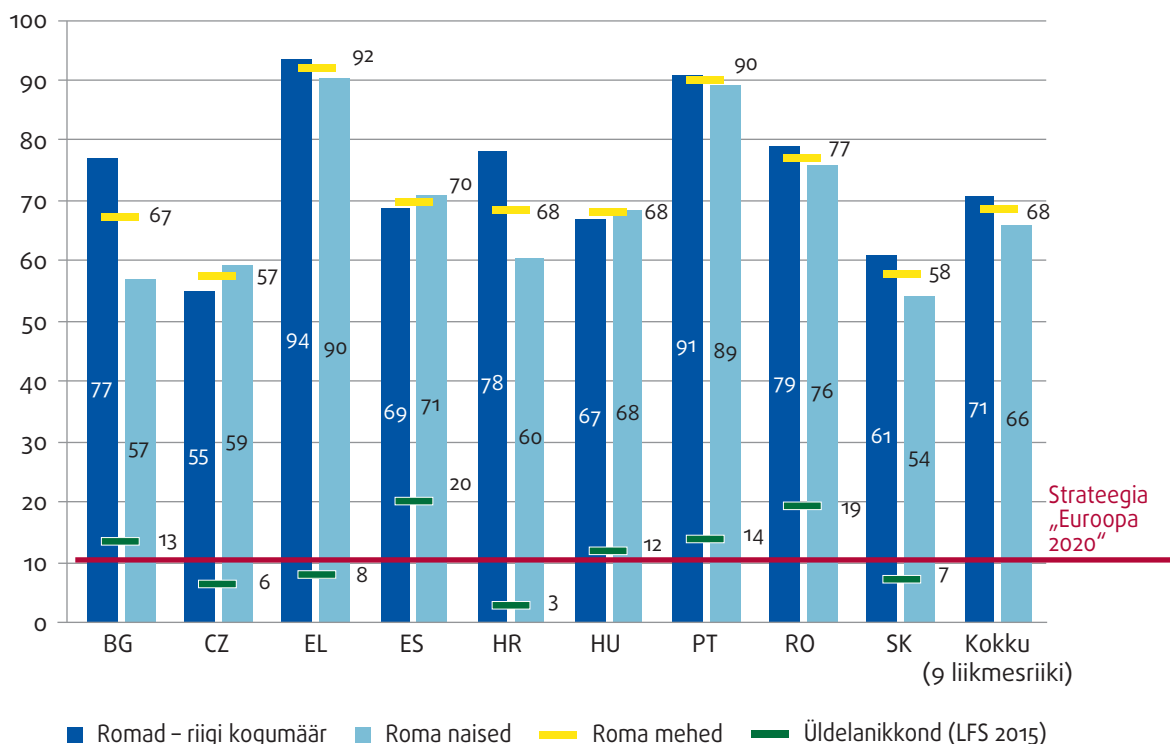
vastavast haridustasemest kõrgemal ja 18% madalamal, sest nad on jäänud klassi kordama, läinud kooli hiljem või teinud mõlemat. See suhtarv on suurim (20%) keskkooliealiste romade seas.

Haridussüsteemist varakult lahkunud noored

Haridussüsteemist varakult lahkunud noored on määratletud kui „18–24aastased, kellel on maksimaalselt põhiharidus ja kes ei omanda täiendusharidust“³². Strateegia „Euroopa 2020“ peamine eesmärk on vähendada haridussüsteemist varakult lahkunud noorte suhtarvu alla 10%. Uuringutulemused näitavad, et see eesmärk ei pruugi olla kõigi uuritud riikide romade puhul 2020. aastaks saavutatav (joonis 11).

32 Vt teemat käsitlev komisjoni veebileht.

Joonis 11. Haridussüsteemist varakult lahkunud noored^d (18–24aastased) liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest 18–24aastastest isikutest (n = 4 152); kaalutud tulemused.

^b Leibkonnaküsimustiku põhjal. Kasutatud on sama määratlust kui üldelanikkonna puhul, v.a seoses vaba- või kutsehariduse omandamisega. Uuringus EU-MIDIS II seda ei küsitud, kuid Eurostat arvestab seda üldelanikkonna puhul.

^c Eurostati määr 2015: edat_lfse_14 (12.9.2016 seisuga). Ainult kõige rohkem põhihariduse lõpetanud ja täiendusharidust mitteomandavate 18–24aastaste suhtarv.

^d Haridussüsteemist varakult lahkunud noored on määratletud kui 18–24aastased, kellel on kõige rohkem ainult põhiharidus (ISCED 2011 tase 0, 1 või 2) ja kes ei omanda täiendusharidust. Esineb mõningaid erinevusi Eurostati määratlusest. Eurostati määratlus hõlmab inimesi, kes ei osalenud tööjõu-uuringule eelnenud neljal nädalal kooli-, vaba- ega kutsehariduse omandamisel. Uuringus EU-MIDIS II küsiti praegu koolis õppimise või kutse omandamise, mitte konkreetset vabahariduse kohta.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, tööjõu-uuring (LFS) 2015, üldelanikkond.

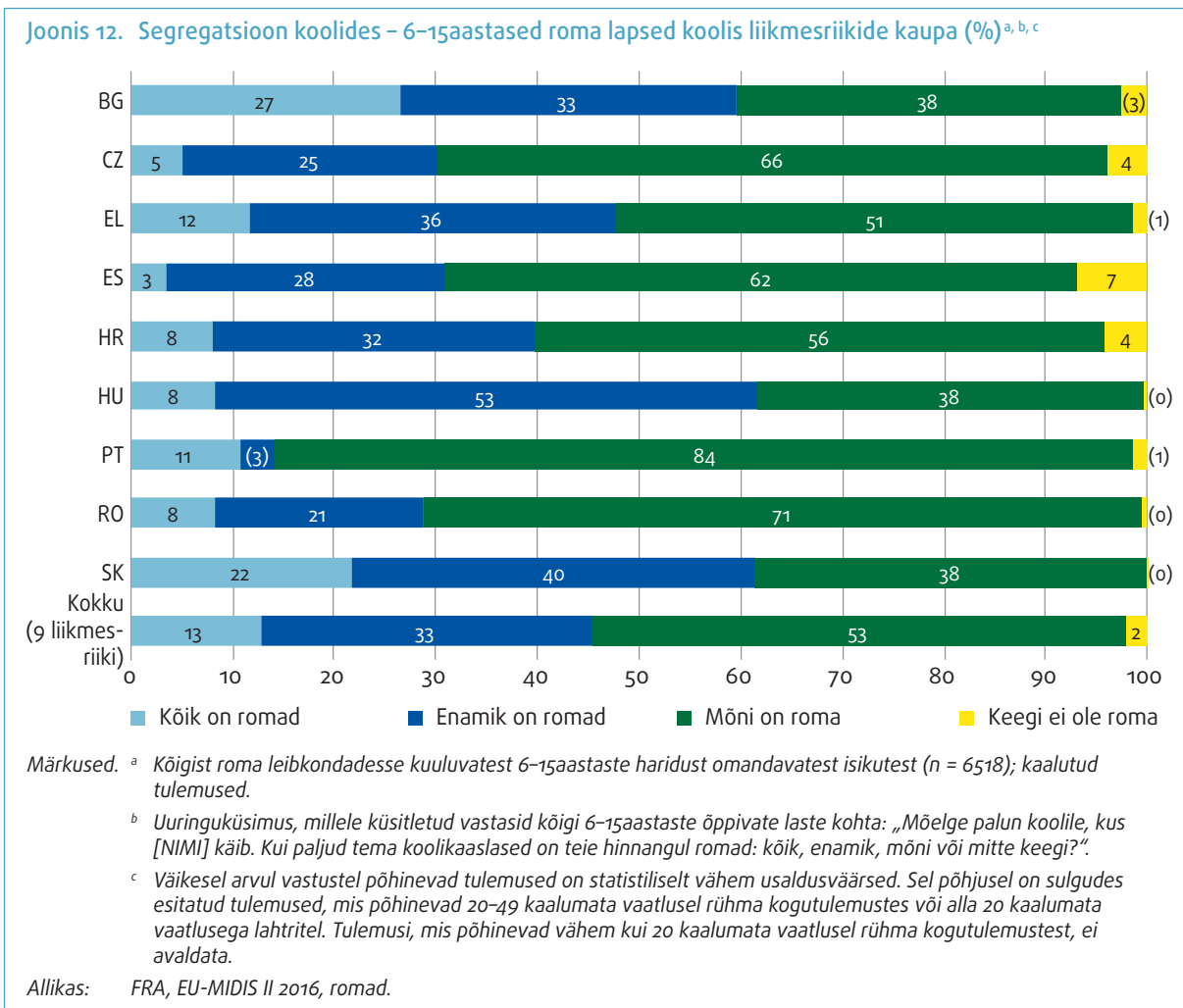
2.3.2. Segregatsioon hariduses

Nõukogu 2013. aasta soovituses nõutakse segregatsiooni kaotamist koolides. Ametlikku statistikat segregatsiooni kohta koolides ei ole. Seetõttu paluti uuringus EU-MIDIS II küsitlusetel hinnata romade suhtarvu leibkonna laste klassi- või koolikaaslaste seas, mis võimaldas arvutada kaudsed näitajad segregatsiooni taseme hindamiseks hariduses. Tulemused näitavad, et roma lapsi, kes käivad koolides, kus kõik koolikaaslased on romad, on 27% (Bulgaarias) kuni 3% (Hispaanias) (joonis 12). Sellistes koolides käivaid lapsi on alla 10% Tšehhi Vabariigis (5%) ning Horvaatias, Rumeenias ja Ungaris (igapähe 8%). Slovakkias (62%), Ungaris (61%) ja Bulgaarias (60%) käib enamik roma lapsi koolides, kus kõik või enamik nende koolikaaslaste on romad. Tuleb märkida, et koolide etniline koosseis (ühe konkreetse etnilise rühma laste ülesindatus) võib kajastada kooli asukoha demograafilist olukorda.

Segregatsioon klassides sarnaneb segregatsiooniga koolides. Roma lapsi, kes õpivad klassides, kus kõik klassikaaslased on romad, on 29% (Bulgaarias) kuni 4% (Hispaanias). Kui klasse, milles enamik klassikaaslaste on romad, käsitada segregatsioonina,³³ on segregatsioonitud klassides õppivaid lapsi 63% (Slovakkias) kuni 19% (Portugalis).

Roma laste suunamine erivajadustega laste koolidesse on haridusliku segregatsiooni erivorm. Nagu küsimustikus on selgitatud, on erikool hariduslike erivajadustega lastele ettenähtud kool. See võib tähendada kooli, mis annab haridust vaimu-, füüsilise või arengupuude või käitumisprobleemidega lastele. Nõukogu 2013. aasta

33 Võrreldavus 2011. aasta romade uuringuga on piiratud, sest 2011. aasta uuringu vastusevariandid olid: „kõik on romad“, „paljud on romad“, „mõni on roma“, „keegi ei ole roma“ ning „nii ja naa“. Varianti „nii ja naa“ oli keerukas tõlgendada ning see jäeti seetõttu 2016. aasta uuringust välja.

soovitusel nõutakse, et lõpetataks roma õpilaste asjakohatu paigutamine erikoolidesse. See tava on eriti levinud Slovakkias ja Tšehhi Vabariigis: 6–15aastastest haridust omandavatest roma lastest õppis 2016. aastal erikoolides vastavalt 16% ja 18%. Mõlemas riigis oli erikoolides õppivate laste suhtarv suurim juba 2011. aastal. 2011. aasta romade uuringus küsiti, kas laps on kunagi kasvõi lühikest aega õppinud erikoolis või peamiselt romadest koosnevas klassis, kuid uuringus EU-MIDIS II küsiti praeguse erikoolis õppimise kohta. Kuigi uuringute andmed ei ole otseselt võrreldavad, näitavad 2016. aasta andmed selgesti, et tehtud on vähe³⁴.

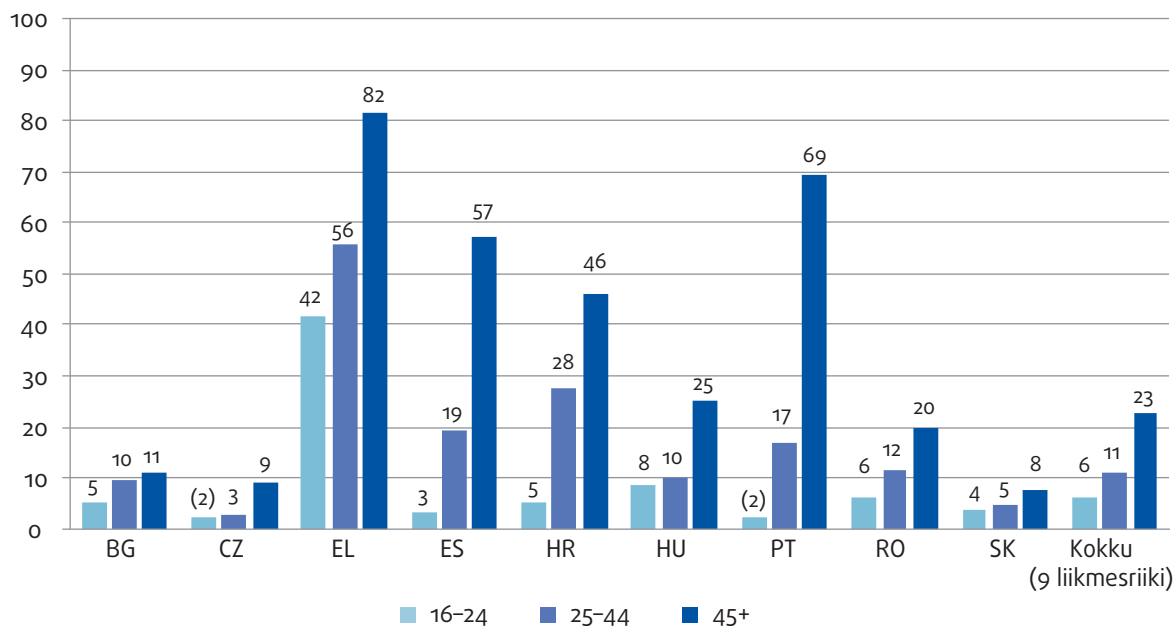
2.3.3. Omandatud haridustase

Kooliharidust ei ole omandatud

EU-MIDIS II tulemused näitavad, et roma elanikkonna omandatud haridustase on endiselt madal. Koolihariduseta romade suhtarv on kõigis kolmes vanuserühmas suurim Kreekas (joonis 13). Suhtarv on suur ka Portugalis, Hispaanias ja Horvaatias, kuid uuringutulemuste järgi on suhtarv väike Tšehhi Vabariigis, Slovakkias ja Bulgaarias.

³⁴ See küsimus esitati ainult Bulgaarias, Horvaatias, Kreekas, Rumeenias, Slovakkias, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis.

Joonis 13. Romad, kes ei ole omandanud ühelgi tasemel kooliharidust (ISCED o), vanuserühmade ja liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c, d}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest vähemalt 16aastastest isikutest (n = 21 896); kaalutud tulemused.

^b Uuringuküsimus, millele küsitlud vastasid kõigi 16aastaste kohta: „Mis on kõrgeim haridustase, mille [NIMI] on omandanud?“.

^c Kasutatud on ISCED 2011 klassifikatsiooni.

^d Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes esitatud tulemused, mis põhinevad 20–49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustes või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

2.4. Tervishoid

2014. aasta märtsis võeti vastu Euroopa Liidu kolmas mitmeaastane tervisevaldkonna tegevusprogramm – „Tervis majanduskasvuks“³⁵ – aastateks 2014–2020, milles seostati tervishoid ja majandusõitseng, sest tervishoid mõjutab majandustulemusi. Nõukogu 2013. aasta soovitusel kutsuti üles võtma tõhusaid meetmeid, et tagada romadele võrdne juurdepääs üldiselt kättesaadavatele tervishoiuteenustele.

2.4.1. Tervisekindlustus ja rahuldamata tervishoiuvajadused

Tervisekindlustuse kättesaadavus on oluline tervishoiusüsteemidele juurdepääsu määrav tegur, mida on nõukogu 2013. aasta soovitusel selge sõnaga mainitud. Kindlustuskaitse kuulub ka Euroopa peamiste tervishoiunäitajate (76. näitaja)³⁶ hulka. Uuringus

EU-MIDIS II küsiti vastajatelt, kas nende riiklik põhikindlustusskeem katab praegu nende tervishoiukulusid ja kas neil on lisatervisekindlustus.

Tulemused näitavad, et 95–98% Hispaania, Portugali ja Slovakkia romadest on kindlustatud kas riikliku tervisekindlustuse põhiskeemiga või lisakindlustusega (joonis 14). Samas märkis seda ainult 45% Bulgaaria ja 54% Rumeenia romadest.

Võrdluseks: Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) andmetel³⁷ omab Hispaanias, Portugalis, Slovakkias, Tšehhi Vabariigis ja Ungaris 94–100% üldelanikkonnast tervisekindlustust ning Kreekas on avaliku või erasektori tervisekindlustus 86% üldelanikkonnast³⁸.

2011. aasta romade uuringus ja käesolevas uuringus ilmnunud tervisekindlustust omavate romade suhtarv

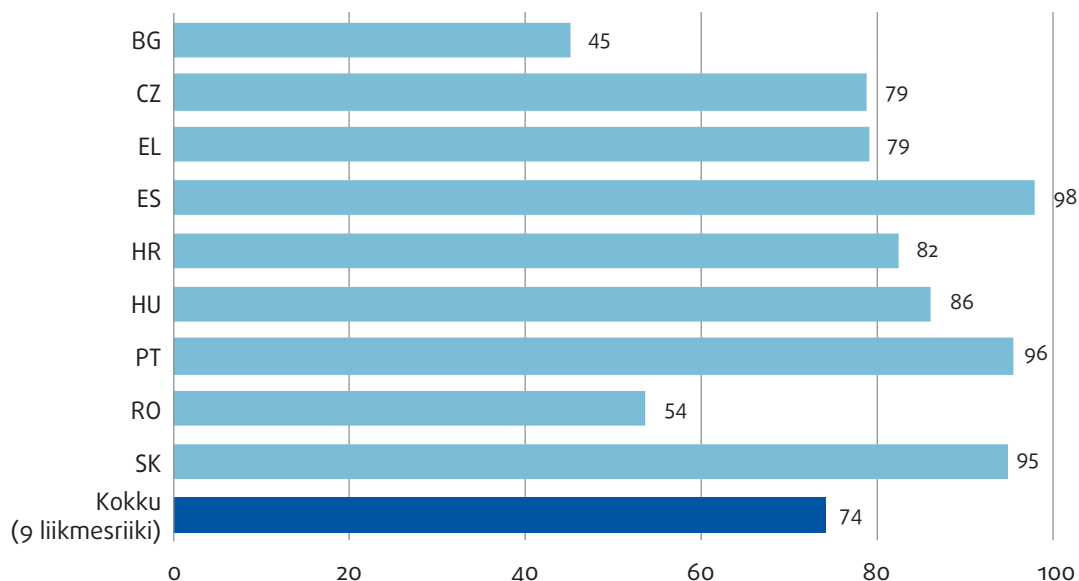
³⁵ Lisateave: vt programmi käsitlev komisjoni veebileht.

³⁶ Vt näitajaid käsitlev Euroopa Komisjoni veebileht.

³⁷ Eurostat ei paku andmeid tervisekindlustusega hõlmamise kohta Euroopa Liidus.

³⁸ Vt OECD veebileht terviseseisundi statistika kohta.

Joonis 14. Vähemalt 16aastased romad, kellel on enda hinnangul riiklik põhitervisekindlustus ja/või lisakindlustus, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b}

Märkused: ^a Kõigist vastanud romadest (n = 7826), v.a vastamast keeldunud; kaalutud tulemused.

^b Uuringüküsimus: „Kas [RIIKLIK TERVISEKINDLUSTUSE PÕHISKEEM] katab praegu Teie tervishoiukulusid? Kas Teile on lisatervisekindlustus?“

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

varieerub suhteliselt vähe. Madalaim kindlustatuse määr on endiselt Bulgaarias ja Rumeenias³⁹.

Uuringus küsiti samuti, kas vastajad olid viimasel 12 kuul vajanud arstlikku läbivaatust või ravi, ning kui jah, siis kas nad olid seda saanud, või kui ei, siis miks. Üldiselt märkis olenevalt riigist 1–7% küsitletutest, et neil ei olnud võimalik vajalikku abi või ravi saada. Väikseim rahuldamata tervishoiuvajaduste määr registreeriti Hispaanias, Portugalis, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis, kuid need tulemused on vaatluste väikese arvu tõttu vähem usaldusväärsed.

2.4.2. Pikaajalised tegevuspiirangud

Uuringus EU-MIDIS II küsiti vastajatelt, kas nende tavapäraseid tegevusi oli (tugevasti või mitte) piiranud pikaajaline terviseprobleem. See vastab Euroopa peamiste tervishoiunäitajate 35. näitajale („pikaajalised tegevuspiirangud“). Teatatud tegevuspiirangute määr näitab, et Horvaatias, Tšehhi Vabariigis ja Slovakkias leidis ligikaudu kolmandik romasid (vastavalt 33%, 35% ja 34%), et terviseprobleemid on nende igapäevaseid tegevusi mingil

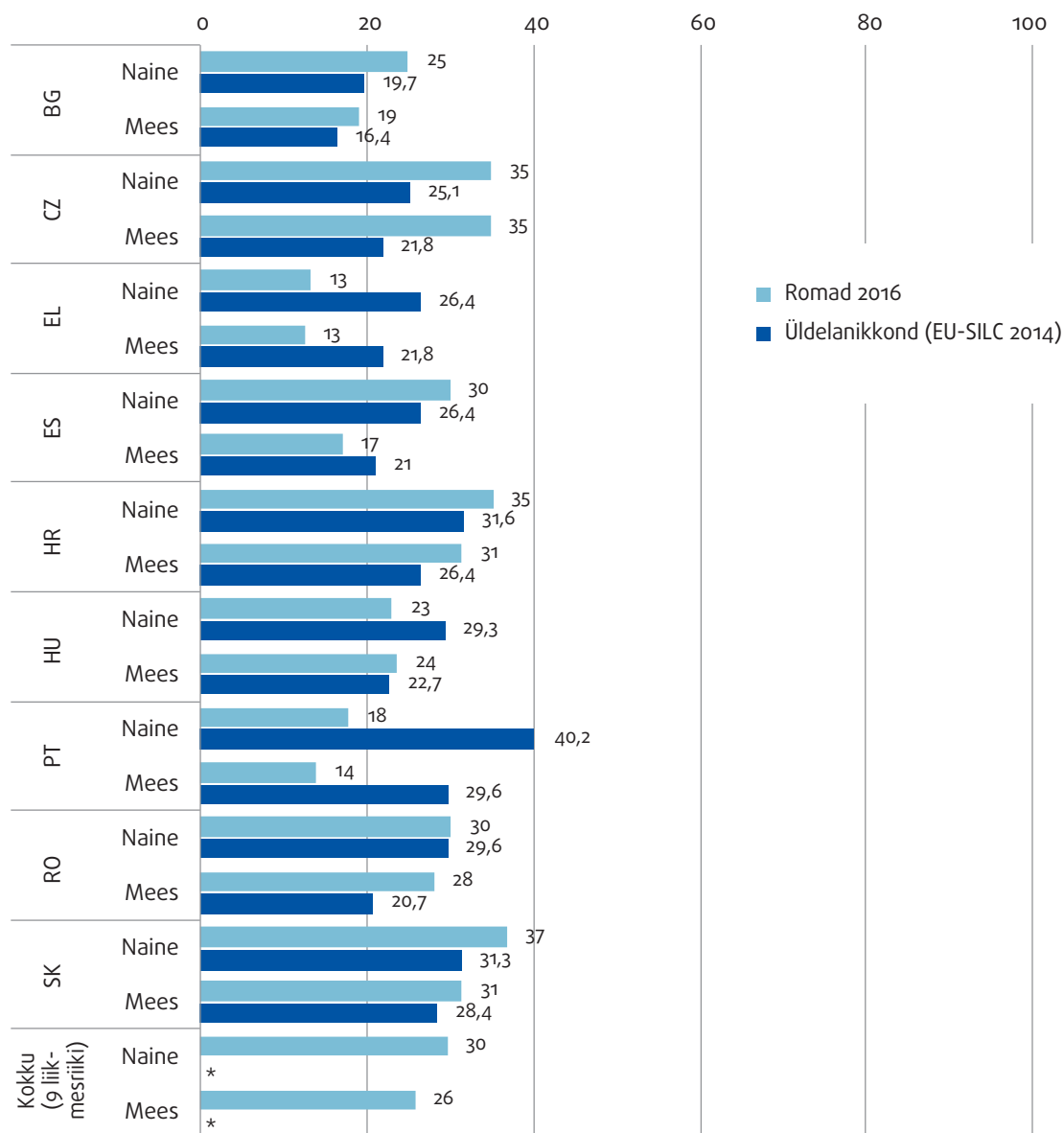
moel piiranud – kas tugevasti või mõningal määral. Bulgaarias, Hispaanias, Rumeenias ja Ungaris on pikaajalisi tegevuspiiranguid maininud romasid 22–29%, Kreekas 13% ja Portugalis 16%.

Neljas riigis – Bulgaarias, Horvaatias, Slovakkias ja Tšehhi Vabariigis – on pikaajaliste tegevuspiirangutega inimesi romade seas suhteliselt rohkem kui sarnaste probleemidega üldelanikkonna seas. Rumeenias on see nii roma meeste ja Hispaanias roma naiste puhul (joonis 15). Üheksast uuritud riigist kuues leiavad naised meestest suurema tõenäosusega, et terviseprobleem on nende igapäevaseid tegevusi tugevasti või mõningal määral piiranud – sama võib täheldada ka üldelanikkonna puhul. Naiste ja meeste kogemused erinevad kõige enam Hispaanias, kus 17% roma meestest arvab, et nende igapäevased tegevused on olnud piiratud; peaaegu kolmandik naisi (30%) tunneb, et terviseprobleemid on nende tegevusi mingil moel piiranud. Seevastu roma naiste ja meeste arvamus erinevus Kreekas, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis on väike või puudub.

39 2011. aasta romade uuringus küsiti: „Kas teil on [uuringus osalevas riigis] mis tahes kujul tervisekindlustus?“

Joonis 15. Naiste ja meeste, romade ja üldelanikkonna pikaajalised tegevuspiirangud liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. * Ei kasutada.

^a Uuringu EU-MIDIS II tulemused põhinevad kõigil vastanutel (n = 7909), v.a vastamast keeldunutel; kaalutud tulemused. Kasutatud on sama määratlust kui üldelanikkonna puhul.

^b Eurostati määr (2014): [hlth_silc_06], 20.10.2016 seisuga. Eurostati andmebaasis on meeste tegevuspiirangute tulemuse juurde Tsehhi Vabariigis märgitud, et selle usaldusväärsus on väike.

^c Sealhulgas vastajad, kelle igapäevased tegevused on nende sõnul olnud viimasel kuuel kuul terviseprobleemi tõttu „tugevasti piiratud“ või „piiratud, ent mitte tugevasti“.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014, üldelanikkond.

2.5. Eluase

Juurdepääs eluasemele on põhiline inimõigus. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt sätestab õiguse rahuldavale eluasemele. Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis (2000/43/EÜ) on sätestatud võrdse kohtlemise kaitse ja tagatised seoses kaupade ja teenuste, sealhulgas eluaseme kättesaadavuse ja pakumise. Juurdepääs turvalisele eluasemele, kus on olemas põhitaristu, on üks sotsiaalse kaasatuse põhiaspekte. Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise

Euroopa tegevusprogrammis on märgitud, et „[k]õige äärmuslikumad vaesuse ja puuduse vormid on [...] eluaseme kättesaadavusega seotud tõrjutus, [...] mistõttu tekib oht, et majapidamised jäävad ilma mitte ainult soojast ja jahutusest, vaid ka soojast veest, valgusest ja muust kodumajapidamises vajaminevast“⁴⁰. Taskukohase ja piisava sotsiaalmajutuse olemasolu oleneb peamiselt riigi ja piirkondade poliitikast. Nõukogu 2013. aasta soovitus kutsutakse liikmesriike üles välja töötama tõhusamaid

40 Euroopa Komisjon (2010), lk 5.

meetmeid ruumilise segregatsiooni kaotamiseks, sotsiaalmajutusele mittediskrimineeriva juurdepääsu edendamiseks ning kommunalteenustele ja eluasemega seotud taristule juurdepääsu tagamiseks kooskõlas riigi õigusaktidega⁴¹. Ka ÜRO kestliku arengu 6. ja 11. eesmärk kajastavad märkimisväärselt eluasemeprobleeme ning mõni nende alleesmärk on romade puhul eriti asjakohane⁴².

ÜRO kestliku arengu eesmärgid ja alleesmärgid

6. eesmärk: tagada kõigile joogivesi ja kanalisatsioon.

1. alleesmärk: tagada 2030. aastaks kõigile inimestele üldine ja õiglane juurdepääs ohutule ja taskukohasele joogiveele.

2. alleesmärk: tagada 2030. aastaks kõigile inimestele õiglane juurdepääs piisavale kanalisatsioonile ja hügieenile ning lõpetada avalik roojamine, pöörates erilist tähelepanu naiste ja tütarlaste ning ebasoodsas olukorras olevate inimeste vajadustele.

11. eesmärk: muuta linnad ja asulad kaasavaks, turvaliseks, vastupidavaks ja säästvaks.

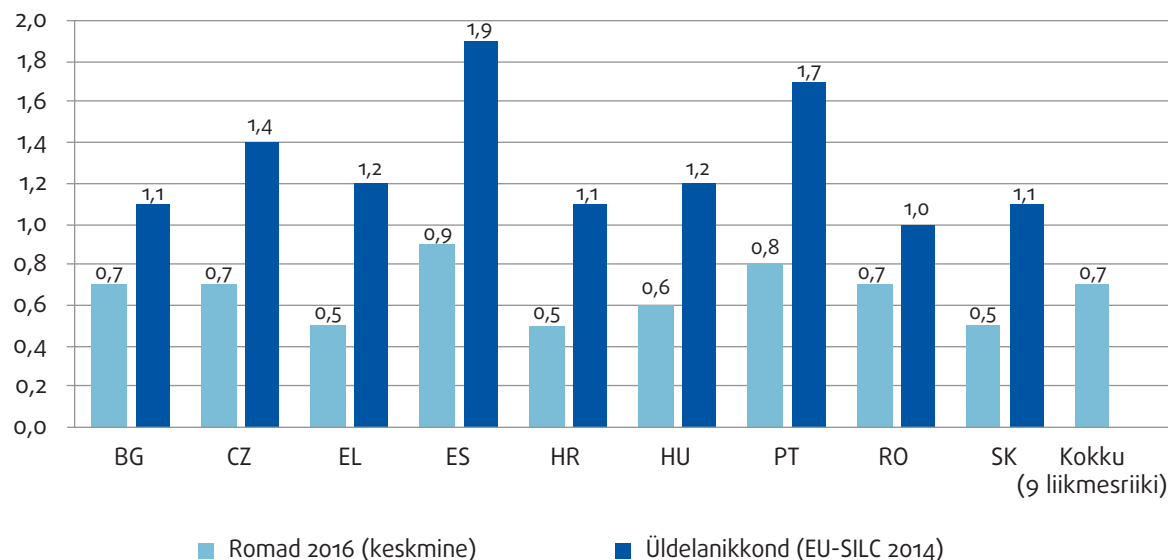
1. alleesmärk: tagada 2030. aastaks kõigile piisav, turvaline ja taskukohane eluase ning põhiteenused ja parandada slummide olukorda.

2.5.1. Piisava elamispinna olemasolu

Üks eluaseme kvaliteedi oluline näitaja on iga isiku jaoks piisava elamispinna olemasolu kodus. Eurostat hindab eluaseme kvaliteeti ja pöörab erilist tähelepanu ülerahvastatuse määrale, millega mõõdetakse leibkonnale kättesaadavat elamispinna, arvestades leibkonna suurus ja selle liikmete vanust ja pereolusid⁴³. EU-SILC mõõdab ka tubade keskmist arvu inimese kohta omandisuhte ja eluruumi tüübi järgi. Seda näitajat saab võrrelda EU-MIDIS II tulemustega roma leibkondade kohta. Tulemused osutavad, et ebapiisav elamispinna on roma leibkondade jaoks endiselt probleem, millel on oma osa väga halbade eluasemetingimuste kujunemises. Tulemused näitavad, et romade ja üldelanikkonna vahel on olulisi erinevusi (joonis 16).

Võrreldes 2011. aasta romade uuringuga on näitaja „piisava elamispinna olemasolu“ kõigis riikides paranenud. Kõige rohkem on olukord paranenud Rumeenias, Portugalis ja Hispaanias.

Joonis 16. Keskmine tubade arv leibkonnaliikme kohta, romad ja üldelanikkond (keskmine),^{a, b} liikmesriikide kaupa

Märkused. ^a Kõik roma leibkondades elavad isikud (n = 33 648); kaalutud tulemused.

^b Tubade keskmise arvu põhjal leibkonnaliikme kohta (v.a köök); üldelanikkonna korral on aluseks Eurostat, EU-SILC 2014, [ilc_lvho03, 8.9.2016 seisuga].

Allikad: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014, üldelanikkond.

41 Vt nõukogu 2013. aasta soovitus, lk 4.

42 Vt kestliku arengu 6. eesmärk ja kestliku arengu 11. eesmärk.

43 Eurostati eluasemestatistika selgitus: vt komisjoni veebileht.

2.5.2. Juurdepääs kommunaalteenustele ja põhimugavustele

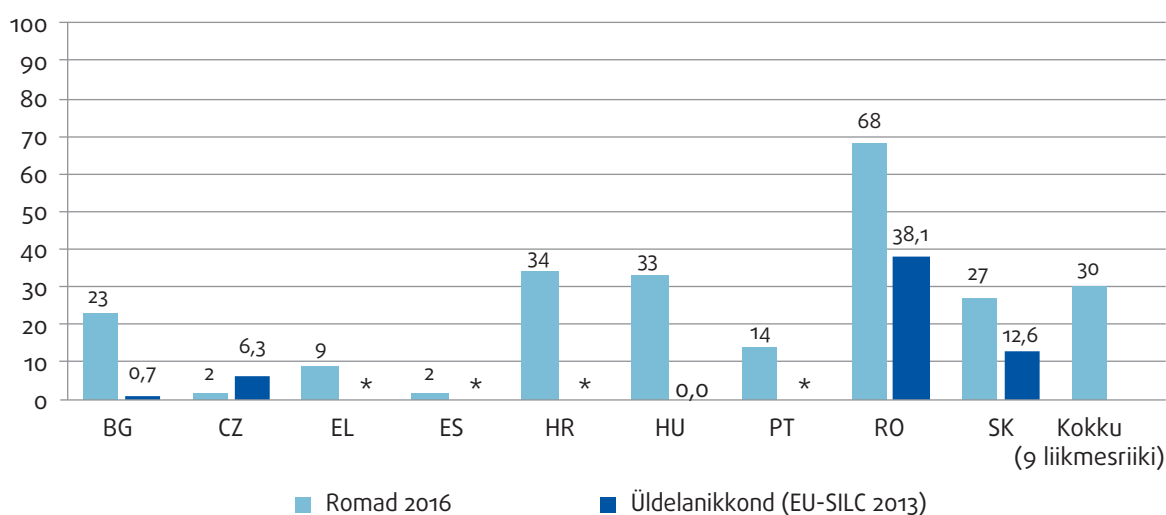
Halbu eluasemetingimusi hinnatakse mitmesuguste eluaseme puuduste näitajate abil. Need hõlmavad põhilise sanitaarvarustuse, näiteks vanni, duši ja sise-vesikäimla puudumist ning eluruumi üldist seisundit, näiteks läbijooksvat katust, hämarust või seinte või aknaraamide pehkimist.

Elektrivarustus on oluline sotsiaalse kaasatuse näitaja, sest elektrit on vaja argitegevusteks, näiteks koristamiseks ja söögivalmistamiseks, ning valgustamiseks, et lapsed saaksid teha koolist antud kodutöid. Uuringu EU-MIDIS II tulemused näitavad romade 2011. aasta uuringu tulemustega võrreldes olukorra mõningat

paranemist. Peaaegu kõik romad elavad elektrivarustusega leibkonnas Bulgaarias, Hispaanias, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis (97–98%), ent Portugalis 88% ja Kreekas 89% romadest. Kõigis üheksas liikmesriigis on elektrile juurdepääsuga inimesi üldelanikkonnas ligi 100%.

Olukord on halvem seoses juurdepääsuga puhtale jookiveele avaliku veevarustussüsteemi kaudu. EU-MIDIS II tulemused näitavad, et mujal kui Hispaanias ja Tšehhi Vabariigis on inimesi, kes elavad leibkondades, mille eluruumis ei ole veevarustust, romade seas suhteliselt palju rohkem kui üldelanikkonna seas (joonis 17). Romade puhul on see 9% (Kreekas) kuni 68% (Rumeenias). Võrreldes 2011. aasta romade uuringu tulemustega näib olukord olevat paranenud Slovakkias, Bulgaarias, Kreekas ja Rumeenias.

Joonis 17. Romad, kes elavad leibkondades, kelle eluruumis ei ole veevarustust, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. * Ei kasutata.

^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest ($n = 33\ 767$); kaalutud tulemused.

^b Nende roma leibkondades elavate isikute suhtarvu põhjal, kellel ei ole eluruumis veevarustust; üldelanikkonna korral on aluseks Eurostat, EU-SILC 2013 (uusim kättesaadav), „ühisveevärgiga ühendatud elanikkond“ [end_wat_pop], 8.9.2016 seisuga.

^c Üldelanikkonna andmed ei ole kõigi riikide kohta kättesaadavad. Veevarustuse puudumist peetakse haruldaseks ja asjakohaseid andmeid ei avaldata Euroopa Liidu regulaarselt.

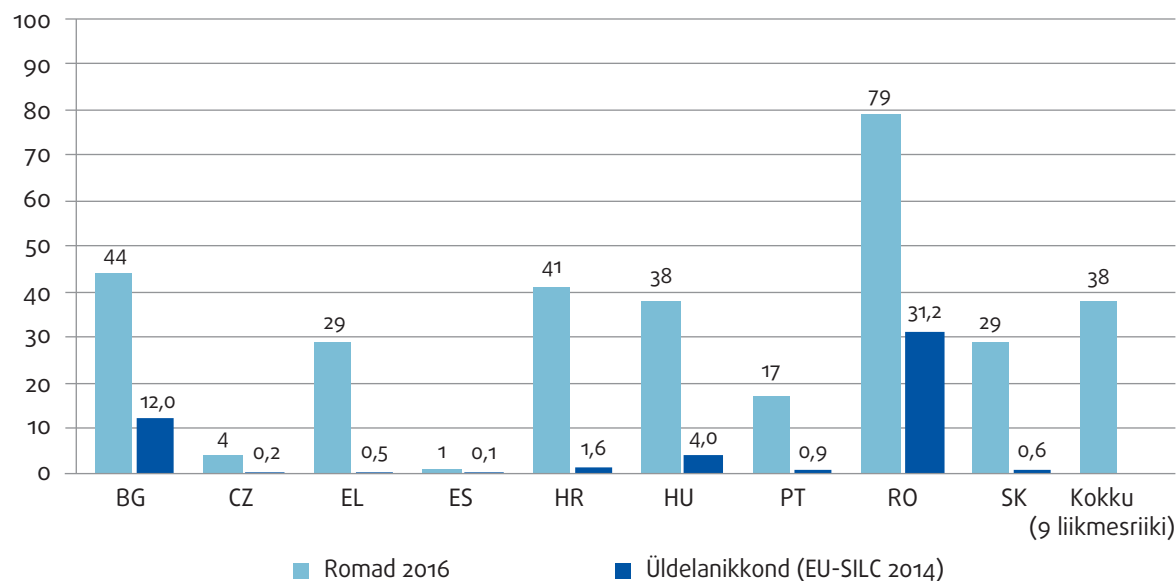
Allikad: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2013, üldelanikkond

Kuigi paljud üheksa liikmesriigi romad elavad leibkondades, mille eluruumis puudub veevarustus, elab veelgi suurem osa neist leibkondades, kelle eluruumis sees puudub WC ja dušš või vannituba. See määr on 17% (Portugal) kuni 44% (Bulgaaria) ja 79% (Rumeenia). Sanitaarmugavuste puudumist esineb kõige vähem Tšehhi Vabariigis (4%) ja Hispaanias (1%) roma leibkondades. Eurostati andmetel elab seitsmes liikmesriigis üheksast – Hispaanias, Horvaatias, Kreekas, Portugalis, Slovakkias, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis – peaaegu kogu üldelanikkond leibkondades, kellel on need mugavused

olemas. Seevastu on Bulgaarias ja Rumeenias nende mugavusteta vastavalt ligikaudu 12% ja 31,2% üldelanikkonnast (joonis 18). Romade olukord on siiski palju halvem. Võrreldes 2011. aastaga täheldati paranemist Bulgaarias, Rumeenias, Slovakkias ja Tšehhi Vabariigis.

Vaadeldes eluaseme eri kvaliteedinäitajaid tervikuna, elab suur osa romadest leibkondades, kellel ei ole juurdepääsu vajalikele avalikele kommunaalteenustele ja põhimugavustele. See seab nad väga halvades eluasemetingimustes elamise ohtu. On huvitav, et kuigi

Joonis 18. Romad, kes elavad eluruumides, mille siseruumides puudub WC ja dušš või vannituba, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)^{a, b}

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest (n = 33 764); kaalutud tulemused.

^b Nende isikute suhtarvu põhjal, kes „elavad leibkondades, kelle eluruumis ei ole WCd ja dušši või vannituba“.

Allikad: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014, üldelanikkond.

Bulgaarias ja Ungaris on peaaegu kõik roma leibkonnad varustatud elektriga, on nendes liikmesriikides väiksem nende romade suhtarv, kes elavad leibkondades, kellel on veevarustus ning majasisene WC või vannituba.

2.5.3. Eluaseme kvaliteet ja ümbrus

Romadel esineb eluaseme kvaliteediga suuri probleeme sagedamini kui üldelanikkonnal. Nende inimeste suhtarv, kelle eluruumil on läbijooksev katus, niisked seinad, põrandad või niiske vundament või pehkiivad aknaraamid või põrand, on nii romade kui ka üldelanikkonna seas suurim Portugalis (tabel 4). Elukvaliteeti mõjutab oluliselt ka eluruumi valgustus. Selle näitaja erinevus romade ja üldelanikkonna vahel on veelgi suurem. Ebapiisavalt valgustatud eluruumidega inimeste suhtarv on suurim Horvaatia, Portugali, Slovakkia ja Ungari romade seas.

Romade olukord on eluaseme kvaliteedi mõlema näitaja puhul üldelanikkonnast halvem kõigis riikides.

Märkimisväärne arv romasid peab probleemiks saastet, mustust ja muid keskkonnaprobleeme, näiteks suitsu, tolmu ja ebameeldivaid lõhnu või reostatud vett, eriti Tšehhi Vabariigis (41%) ja Portugalis (36%). Horvaatias ja Slovakkias on see nii romadest peaaegu kolmandiku ning Ungaris, Bulgaarias, Hispaanias ja Kreekas üle veerandi arvates. Rumeenia on ainus riik, kus saastatud keskkonnas elavate romade suhtarv on väiksem kui üldelanikkonna oma (tabel 5). Kohaliku kuritegevuse, vägivalda ja vandalismi korral on olukord mitmekesisem. Selliste probleemidega romade suhtarv on suurim Tšehhi Vabariigis (46%) ja Hispaanias (42%). Seevastu Bulgaarias on romasid, kes tegelevad kuritegevuse, vägivalda ja vandalismiga, ainult 9%, kuigi üldelanikkonnast nimetab neid probleeme 26,8%.

Tabel 4. Romad, kes elavad läbijooksva katuse, niiskete seinte või muude ehitusprobleemidega eluruumides ja üldelanikkonnaga võrreldes hämarates eluruumides, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Liikmesriik	Hämarad eluruumid		Elamine läbijooksva katuse, niiskete seinte, põrandate või niiske vundamendiga või pehkvate aknaraamide või põrandaga eluruumis	
	Romad 2016	Üldelanikkond 2014	Romad 2016	Üldelanikkond 2014
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Kokku (9 liikmesriiki)	20		32	

Märkused. ^a Kõigist roma leibkondadesse kuuluvatest isikutest („Elamine ...”: n = 33 632; „liiga pimedad ...”: n = 33 679); kaalutud tulemused.

^b „Elamine ...” põhineb määratlusel „kõigi läbijooksva katuse, niiskete seinte, põrandate või niiske vundamendiga või pehkvate aknaraamide või põrandaga eluruumides elavate isikute suhtarv elanikkonnast”. Üldelanikkond: EU-SILC [ilc_mdh001, 11.9.2016 seisuga].

^c „Liiga pimedad ...” põhineb „kõigi oma eluruumi liiga hämaraks pidavate isikute suhtarvul elanikkonnast”. Üldelanikkond: uuring EU-SILC [ilc_mdh004], 11.9.2016 seisuga].

Allikad: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014, üldelanikkond.

Tabel 5. Eluruumi ümbrus – romad, kes elavad piirkonnas, kus on saastet, kuritegevust, vägivalda ja vandalismi, võrreldes üldelanikkonnaga liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Liikmesriik	Saaste, mustus või muud keskkonnaprobleemid		Kuritegevus, vägivald või vandalism piirkonnas	
	Romad 2016	Üldelanikkond 2014	Romad 2016	Üldelanikkond 2014
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Kokku (9 liikmesriiki)	25		23	

Märkused. ^a Kõigist leibkondadesse kuuluvatest isikutest („Saaste”: n = 33 370; „kuritegevus ...”: n = 32 883); kaalutud tulemused.

^b Näitaja „saaste” põhineb määratlusel „kõigi piirkonnas saastet, mustust või muid keskkonnaprobleeme (nt suitsu, tolmu, ebameeldivaid lõhnu või reostatud vett) probleemiks pidavate isikute suhtarv kogu elanikkonnast”. Üldelanikkond: uuring EU-SILC [ilc_mddwo2], 11.9.2016 seisuga].

^c Näitaja „kuritegevus, vägivald ja vandalism” põhineb kõigi piirkonnas kuritegevuse, vägivalda ja vandalismiga kokku puutunud isikute suhtarvul elanikkonnast. Üldelanikkond: uuring EU-SILC [ilc_mddwo3], 20.9.2016 seisuga].

Allikad: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad; Eurostat, EU-SILC 2014, üldelanikkond.

2.6. Diskrimineerimine ja oma õiguste tundmine

Inimõiguste, sealhulgas vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine on põhiväärtus, mis on üks Euroopa Liidu põhialuseid ja selle aluslepingute alus. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 21 keelatakse diskrimineerimine rassi või etnilise päritolu alusel. Rassilise võrdõiguslikkuse direktiiviga (2000/43/EÜ) keelatakse neil alustel diskrimineerimine töö, hariduse, sotsiaalkaitse (sh sotsiaalkindlustuse ja tervishoiu) ning kaupade ja teenuste (sh eluaseme) valdkonnas⁴⁴. ÜRO kestliku arengu 10. eesmärk (vähendada ebavõrdsust riikides ja nende vahel) käsitleb diskrimineerimist ebavõrdsuse kontekstis⁴⁵.

ÜRO kestliku arengu eesmärgid ja alleesmärgid

10. eesmärk: vähendada ebavõrdsust riikides ja nende vahel.

2. alleesmärk: suurendada 2030. aastaks kõigi inimeste mõjuvõimu, sõltumata vanusest, soost, puudest, rassist, rahvusest, päritolust, usutunnistusest ja majanduslikust või muust seisundist, ning toetada nende sotsiaalset, majanduslikku ja poliitilist kaasamist.

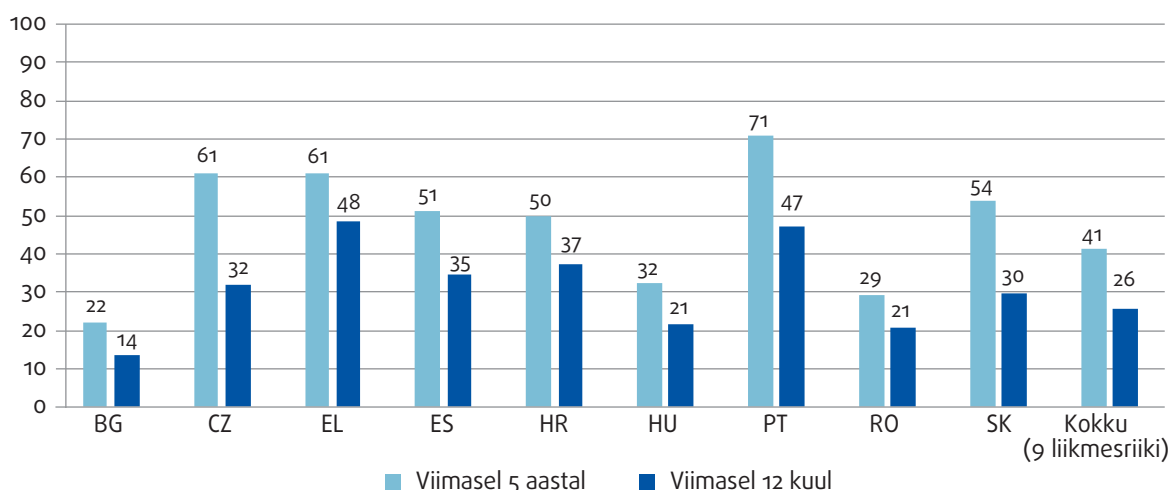
3. alleesmärk: tagada võrdsed võimalused ja vähendada järelmite ebavõrdsust, tühistades muu hulgas diskrimineerivad seadused, tegevuspõhimõtted ja tavad ning toetades sobivaid õigusakte, tegevuspõhimõtteid ja meetmeid.

2.6.1. Diskrimineerimise üldine levimus

Uuringu eesmärk oli määrata diskrimineerimise üldine levimus, leides nende romade suhtarvu, kes tundsid, et neid oli nahavärvi, etnilise päritolu ja usutunnistuse või usuliste veendumuste pärast isiklikult diskrimineeritud. Küsitletutele, kes märkisid, et neid on vähemalt ühe nimetatud asjaolu pärast diskrimineeritud, esitati lisaküsimus, et täpsustada, kas viimane vahejuhtum toimus viimase 12 kuu jooksul. Uuringu kõigis lisaküsimustes kasutati etnilise päritolu ja nahavärvi hõlmamiseks üldmõistet „roma taustaga“.

Keskmiselt 41% romadest üheksas uuritud liikmesriigis tundis, et neid oli viimase viie aasta jooksul vähemalt korra diskrimineeritud uuringus vaadeldud igapäevaelu valdkondadest vähemalt ühes, näiteks seoses töö otsimise, töötamise, eluaseme, tervishoiu või haridusega. Veerand romasid (26%) märkis, et viimane nende roma tausta tõttu toimunud diskrimineerimisjuhtum toimus uuringule eelnenud 12 kuu jooksul.

Joonis 19. Roma tausta alusel diskrimineerimise üldine levimus viimasel viiel aastal ja viimasel 12 kuul liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Kõigist vastanud romadest, kes olid roma tausta tõttu olnud diskrimineerimise ohus uuringus vaadeldud igapäevaelu valdkondadest vähemalt ühes (viimasel viiel aastal: n = 7745; viimasel 12 kuul: n = 7875); kaalutud tulemused.

^b Uuringus vaadeldud igapäevaelu valdkonnad: töö otsimine, töötamine, haridus (õppija või lapsevanemana), tervishoid, eluase ning muud avaliku või erasektori teenused (avalik haldus, restoranid ja baarid, ühistransport, kauplused).

^c Diskrimineerimiskogemuse kohta „tervishoiule juurdepääsul“ küsiti ainult viimase 12 kuu kohta, mis selgitab kummaski vaatlusperioodi erinevaid valimisuursi (n).

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

44 Rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv, lk 22–26.

45 Vt kestliku arengu 10. eesmärk.

Tabel 6 näitab etnilise päritolu alusel diskrimineerimise levimust uuringule eelnenud 12 kuul eri eluvaldkondades üheksas liikmesriigis, mille roma elanikkonda uuriti. Üldiselt ja kooskõlas mõlema eelmise romade uuringu tulemustega (EU-MIDIS I ja 2011. aasta romade uuring) kogeb enamik romasid roma tausta tõttu diskrimineerimist seoses avaliku või erasektori teenustega, näiteks haldusteenuste, ühistranspordi, kaupluste, restoranide ja baaridega (19%), ning tööd otsides (16%).

Romasid, kes tundsid end eelmise 12 kuu jooksul töö otsimisel diskrimineerituna, oli siiski oluliselt vähem kui

uuringus EU-MIDIS I (2008. aastal 38% ja 2016. aastal 16%). See võib viidata nii uuringu paremale valikuplaanile kui ka teatatud määrade olulisele vähenemisele. Seevastu võrreldes 2011. aasta romade uuringu tulemusega võib selles konkreetses valdkonnas olulist vähenemist täheldada ainult Bulgaarias, Rumeenias, Tšehhi Vabariigis ja Ungaris; üldine vähenemine on kaheksa protsendipunkti. Samal ajal suurenes diskrimineerimise levimus töö otsimisel märkimisväärselt Portugali romade puhul.

Tabel 6. Roma tausta alusel diskrimineerimise levimus viimasel 12 kuul eri eluvaldkondades liikmesriikide kaupa (%)^d

Liikmesriik	Töö otsimine ^a	Töötamine ^a	Haridus (õppija või lapsevanemana) ^a	Eluase ^a	Muud avaliku ja erasektori teenused ^{a,c}	Tervishoid ^a	Üldine ^b
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Kokku (9 liikmesriiki)	16	5	7	12	19	8	26

Märkused. ^a Kõigist vastanud romadest, kes olid olnud viimasel 12 kuul konkreetses valdkonnas roma tausta tõttu diskrimineerimise ohus; kaalutud tulemused.

^b Kõigist vastanud romadest, kes olid olnud viimasel 12 kuul diskrimineerimise ohus uuringus vaadeldud igapäevaelu valdkondadest vähemalt ühes (n = 7875); kaalutud tulemused.

^c Muud avaliku ja erasektori teenused on näiteks ööklubid, baarid, restoranid, hotellid, haldusasutused või avalikud teenused, ühistransport ja kauplused.

^d Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20–49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

Tabel 7 näitab roma tausta alusel eri valdkondades diskrimineerimise levimust viie aasta jooksul. Diskrimineerimise levimus on sarnane 12 kuu määradega, v.a seoses eluasemele juurdepääsuga. Selles valdkonnas ei toimu tegevust sageli, nii et viieaastane vaatlusperiood on

asjakohasem. Viimase viie aasta tulemused näitavad, et diskrimineerimine eluasemele juurdepääsul (41%) on samal ajavahemikul sama sage kui diskrimineerimine töö otsimisel (40%).

Tabel 7. Roma tausta alusel diskrimineerimise levimus viimasel viiel aastal eri eluvaldkondades liikmesriikide kaupa (%)^d

Liikmesriik	Töö otsimine ^a	Töötamine ^a	Haridus (õppija või lapsevanemana) ^a	Eluase ^a	Muud avaliku ja erasektori teenused ^{a,c}	Üldine ^b
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Kokku (9 liikmesriiki)	40	17	14	41	28	41

Märkused. ^a Kõigist vastanud romadest, kes olid olnud viimasel viiel aastal konkreetset valdkonnas roma tausta tõttu diskrimineerimise ohus; kaalutud tulemused.

^b Kõigist vastanud romadest, kes olid olnud viimasel viiel aastal diskrimineerimise ohus uuringus vaadeldud valdkondadest vähemalt ühes (v.a juurdepääs tervishoiule) (n = 7745); kaalutud tulemused.

^c Muud avaliku ja erasektori teenused on näiteks ööklubid, baarid, restoranid, hotellid, haldusasutused või avalikud teenused, ühistransport ja kauplused.

^d Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20-49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

2.6.2. Etnilise päritolu alusel diskrimineerimise ulatuse tajumine

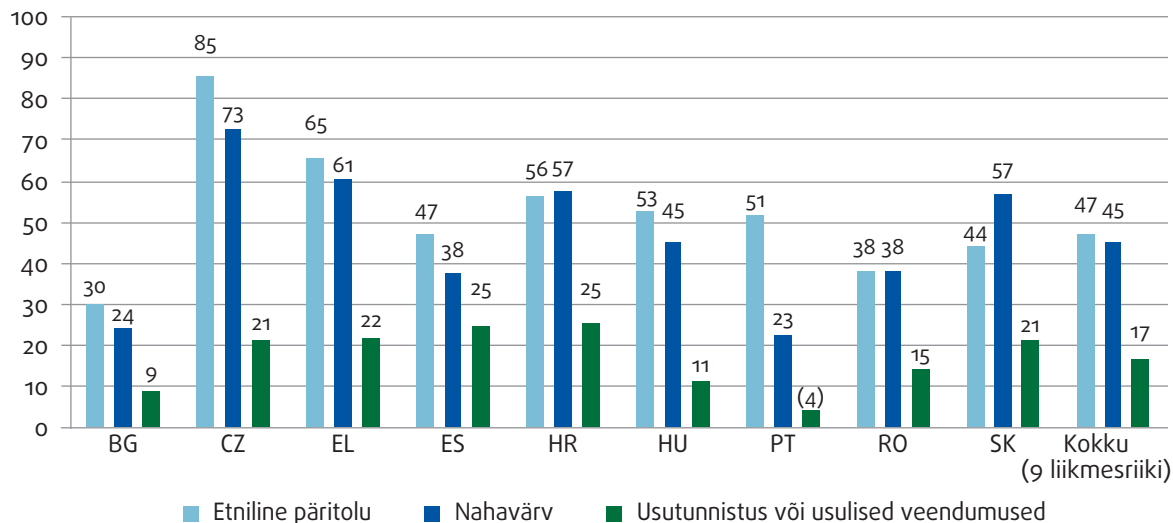
Vastajatel paluti hinnata, kui levinud on nende riigis diskrimineerimine nahavärvi, etnilise päritolu ning usutunnistuse või usuliste veendumuste alusel. End diskrimineerituna tundvaid romasid on veidi vähem kui romasid, kes arvavad, et diskrimineerimine etnilise päritolu või nahavärvi alusel on nende ühiskonnas levinud – see kajastab asjaolu, et küsitletud hindavad peale enda ka perekonnaliikmete ja sõprade kogemust. Romadest pea-aegu pool peab etnilise päritolu või nahavärvi alusel diskrimineerimist riigis üsna või väga levinuks (joonis 20).

2015. aastal avaldatud Eurobaromeetri eriuuring 437, mis käsitleb diskrimineerimist Euroopa Liidus, (joonis 21) näitas, et keskmiselt peab etnilise päritolu alusel diskrimineerimist riigis üsna või väga levinuks ka suur osa Euroopa Liidu üheksa liikmesriigi üldelanikkonnast⁴⁶. Romade ja üldelanikkonna keskmine arvamus erineb siiski märkimisväärselt. Nende inimeste suhtarv, kes peavad etnilise päritolu alusel diskrimineerimist riigis levinuks, on üldelanikkonna seas (joonis 21) suurem kui romade seas (joonis 20) kõigis uuritud riikides peale Horvaatia ja Tšehhi Vabariigi. Tšehhi Vabariigis peab etnilise päritolu alusel diskrimineerimist levinuks 52% üldelanikkonnast ja 85% romadest. Horvaatias ei ole erinevus nii suur: 56% romadest ja 50% üldelanikkonnast.

⁴⁶ EU-28 keskmine on etnilise päritolu alusel diskrimineerimise korral 64% ja usutunnistuse või veendumuste alusel diskrimineerimise korral 50%. Vt Euroopa Komisjon (2015), lk 14.

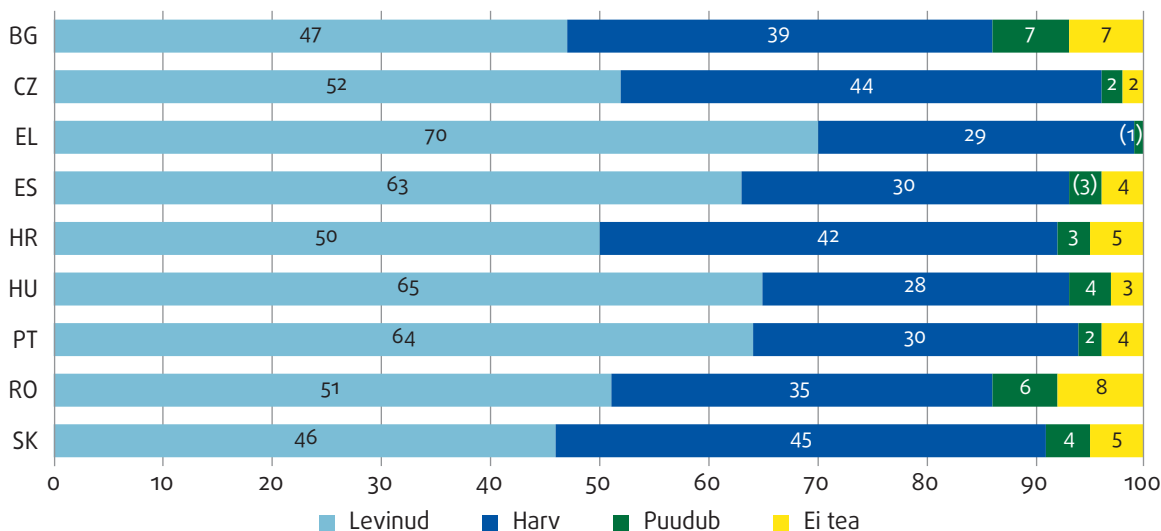
Joonis 20. Romad, kes usuvad, et etnilise päritolu, nahavärvi või usuliste veendumuste alusel diskrimineerimine on nende riigis väga või üsna levinud, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c, d}

Märkused. ^a Kõigist vastanud romadest (n = 7947); kaalutud tulemused.
^b Uuringuküsimus: „Õelge iga järgmist liiki diskrimineerimise kohta, kas see on Teie arvates [RIIGIS] väga harv, üsna harv, üsna levinud või väga levinud: diskrimineerimine etnilise päritolu, nahavärvi, usutunnistuse või usuliste veendumuste alusel?“
^c Vastusevariantide „väga levinud“ ja „üsna levinud“ tulemused on selle analüüsi korral koondatud.
^d Väikesel arvil vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20–49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

Joonis 21. Etnilise päritolu alusel diskrimineerimise ulatus üheksas liikmesriigis üldelanikkonna arvates (Eurobaromeetri eriuuring 437) riikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Eurobaromeetri küsimus: „Õelge iga järgmist liiki diskrimineerimise kohta, kas see on Teie arvates [MEIE RIIGIS] väga levinud, üsna levinud, üsna harv või väga harv: diskrimineerimine etnilise päritolu alusel?“
^b Vastusevariantide „väga levinud“ ja „üsna levinud“ ning „väga harv“ ja „üsna harv“ tulemused on koondatud ning esitatud vastavalt variantidena „levinud“ ja „harv“.
^c Väikesel arvil vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20–49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

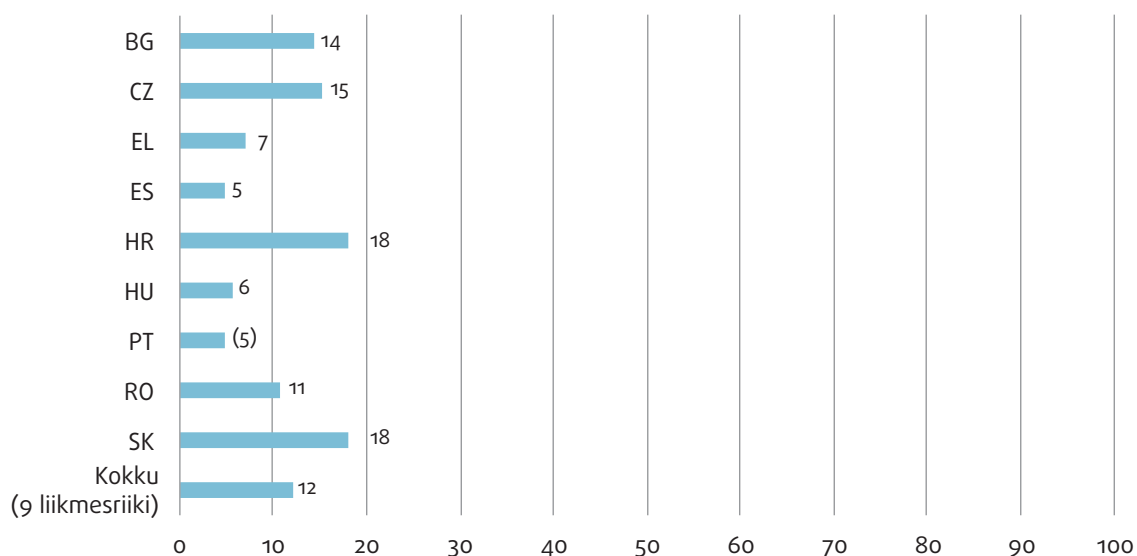
Allikas: Euroopa Komisjon, Eurobaromeetri eriuuring 437 „Discrimination in the EU in 2015“.

2.6.3. Diskrimineerimisjuhtumitest teatamine

Uuringutulemused näitavad, et romade seas on endiselt tavaline diskrimineerimisjuhtumitest mitte teatada. Keskmiselt ainult 12% küsitletutest, kes tundsid end eelmisel 12 kuul roma tausta tõttu vähemalt korra diskrimineerituna, teatasid viimasest juhtumist ametiasutusele

või esitasid kaebuse (joonis 22). Väikest teatamismäära (nt Kreekas 7%) tuleks käsitada etnilise päritolu alusel diskrimineerimise suure levimuse kontekstis (Kreekas 48%). Kui vaadata EU-MIDIS I tulemusi, mille kohaselt teatas viimasest diskrimineerimisjuhtumist ametiasutusele 21% romadest Euroopa Liidu seitsmes uuritud liikmesriigis, ei ole diskrimineerimisest teatamise või kaebuse esitamise olukord paranenud.

Joonis 22. Romad, kes teatasid viimasest roma päritolu tõttu diskrimineerimise juhtumist või esitasid selle kohta kaebuse, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

^a Märgitud vastanud romadest, kes märkisid, et viimane nahavärvi või etnilise päritolu tõttu diskrimineerimise juhtum toimus viimase 12 kuu jooksul (n = 3730); kaalutud tulemused.

^b Küsimus: „Kas teatasite oma VIIMASEST vahejuhtumist, kui tundsite end diskrimineerituna [valdkonnas] roma tausta tõttu, või esitasite selle kohta kaebuse?“

^c Väikesel arvul vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20–49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

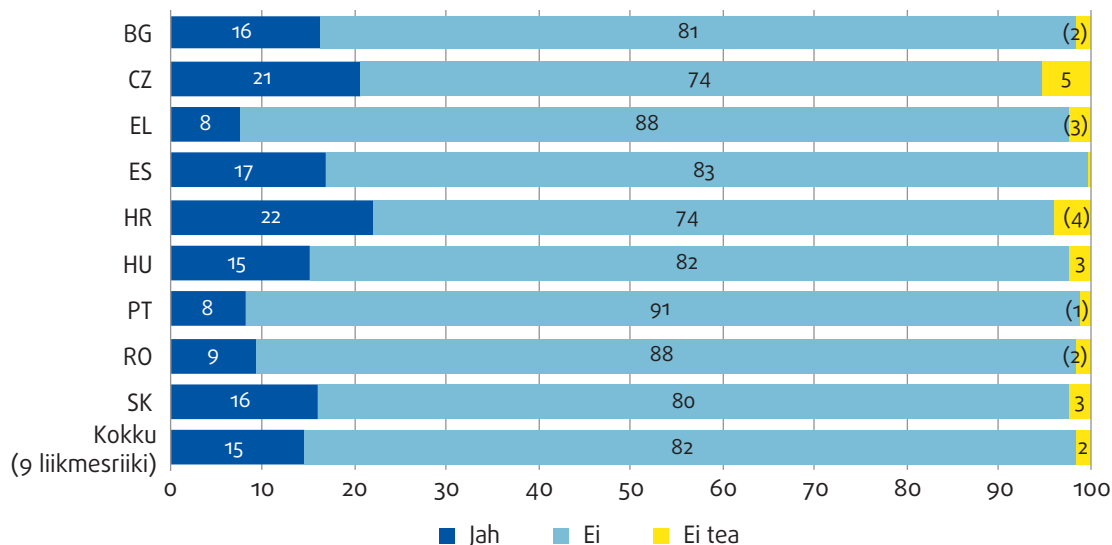
2.6.4. Teadlikkus tugiorganisatsioonidest, võrdõigusasutustest, seadustest ja diskrimineerimisvastastest kampaaniatest

Diskrimineerimise korral tuge ja nõu andvate organisatsioonide olemasolu teadmise uurimisel küsitakse, kas küsitlavad tunnevad ära mõne kolmest eelvalitud võrdõigusasutusest. Lisaks esitatakse neile üldküsimus, kas nad teavad organisatsioone, kes annavad diskrimineeritutele tuge või nõu olenemata diskrimineerimise alusest.

Keskmiselt ja nagu leiti ka uuringuga EU-MIDIS I, ei tea enamik vastajaid (82%) riigis ühtki sellist organisatsiooni (joonis 23). Portugalis, Kreekas ja Rumeenias ei tea selliseid tugiteenuseid või -organisatsioone peaaegu ükski uuritud roma, mis võib selgitada väikest teatamismäära. Kui romadele öelda organisatsiooni või võrdõigusasutuse nimi, märgib kokku 29% neist, et nad teavad seda organisatsiooni, ent tulemused on siiski riigiti erinevad.

Keskmiselt 36% vastanud romadest teab, et on olemas seadus, mis keelab diskrimineerimise nahavärvi, etnilise päritolu või usutunnistuse alusel (joonis 24), kuid ligikaudu kolmandik (35%) arvab, et sellist seadust ei ole olemas, ja 27% ei tea, kas selline seadus on olemas. Tulemused on riigiti väga erinevad ning teadlikkus on väikseim Portugalis.

Joonis 23. Romade teadlikkus diskrimineerimise ohvritele tuge või nõu andvatest organisatsioonidest (olenemata diskrimineerimise alusest) liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

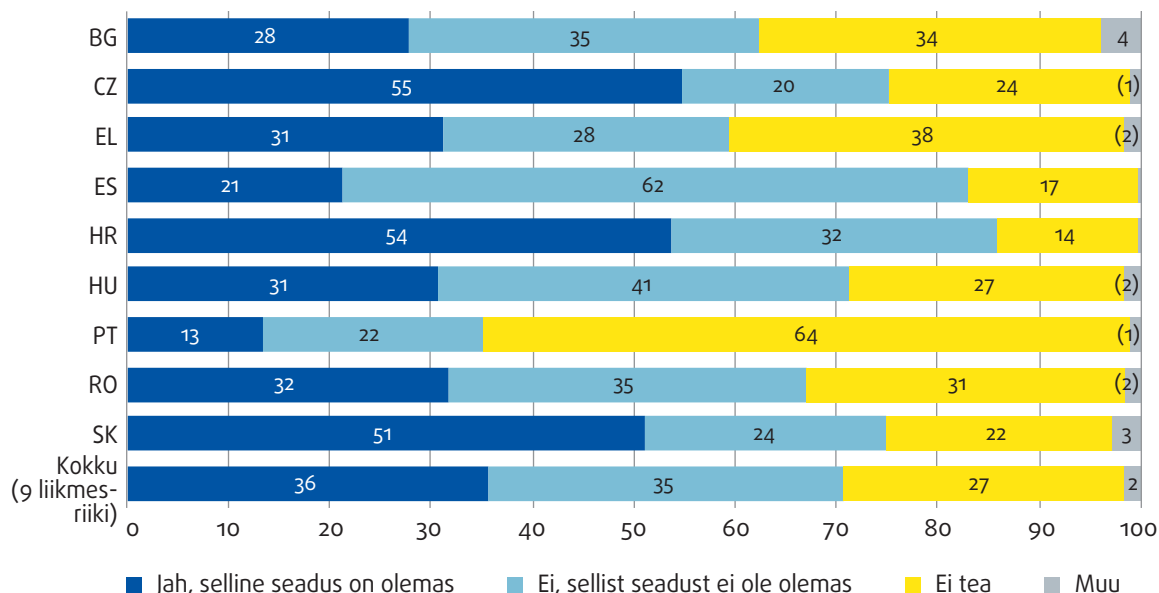
Märkused. ^a Kõigist vastanud romadest (n = 7947); kaalutud tulemused.

^b Uuringuküsimus: „Kas teate [RIIGIS] mõnda organisatsiooni, mis annab mis tahes põhjusel diskrimineeritud inimestele tuge või nõu?“

^c Väikesel arvil vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20-49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

Joonis 24. Romade teadlikkus seadustest, mis keelavad diskrimineerimise nahavärvi, etnilise päritolu või usutunnistuse alusel, liikmesriikide kaupa (%)^{a, b, c}

Märkused. ^a Kõigist vastanud romadest (n = 7947); kaalutud tulemused.

^b Küsimus: „Kas Teie teada on [RIIGIS] olemas seadus, mis keelab diskrimineerimise nahavärvi, etnilise päritolu või usutunnistuse alusel?“

^c Väikesel arvil vastustel põhinevad tulemused on statistiliselt vähem usaldusväärsed. Sel põhjusel on sulgudes tulemused, mis põhinevad vähem kui 20-49 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest või alla 20 kaalumata vaatlusega lahtritel. Tulemusi, mis põhinevad vähem kui 20 kaalumata vaatlusel rühma kogutulemustest, ei avaldata.

Allikas: FRA, EU-MIDIS II 2016, romad.

Uuringu lühikokkuvõte

Aruandes esitatud valitud tulemused põhinevad Euroopa Liidu üheksas liikmesriigis korraldatud romade uuringul. Romade uuring oli osa FRA uuringust EU-MIDIS II, millega koguti andmeid sisserändajate ja etniliste vähemuste kogemuse ja arvamuste kohta Euroopa Liidu kõigis 28 liikmesriigis. Uuringu EU-MIDIS II metoodika tugines 2008. aastal korraldatud FRA sisserändajate ja etniliste vähemuste esimese uuringu (EU-MIDIS I) ja 2011. aasta romade uuringuga saadud kogemusele. Võrreldes varasemate uuringutega täiendati uuringus EU-MIDIS II küsimusi ja hõlmati suuremat osa uuringu sihtrühmast, kasutades täiustatud valikumeetodeid.

Valikukriteeriumid

Et küsitelavate valimiseks vajalik teave ei olnud haldusallikatest kergesti kättesaadav, kontrolliti uuringus EU-MIDIS II küsitelavate sobivust uuringus osalemiseks nende enesemääratluse alusel, nagu toimus ka uuringu EU-MIDIS I ja 2011. aasta romade uuringu puhul. Romade valimit küsitledes esitas küsitelja pärast leibkonnaga ühenduse võtmist ja uuringu tutvustamist kontrollküsimuse („Kas selles leibkonnas elab mõni vähemalt 16aastane roma?“), et teha kindlaks, kas leibkonnas on romasid, kes sobivad uuringus osalemiseks. Mõnes riigis näidati mõiste „roma“ kasutamise asemel kaarti, millel olid loetletud kõik asjakohased riigis sagedasti kasutatavad mõisted, mis kuuluvad uuringus kasutatud üldmõiste „roma“ alla.

Roma leibkondades küsitleti ainult üht leibkonna liiget, kusjuures mitu uuringuküsimust käsitles iga leibkonnaliikme olukorda. Uuringus EU-MIDIS II koguti teavet 7947 roma leibkonna kohta, milles oli kokku 33 785 liiget. Seega põhinevad käesolevas aruandes esitatud tulemused olenevalt analüüsi liigist (isiku või leibkonna tasand) kas 7947 küsitletu (üks leibkonna kohta) või 33 785 isiku (kõik roma leibkondades elavad inimesed) kogemusel. Iga tabeli ja joonise all on tulemuste aluseks olev küsitletute arv.

Andmete kogumine

Ühendkuningriigis asuv suur rahvusvaheline uuringutevõte Ipsos MORI tegi EU-MIDIS II välitööd rangete kvaliteedikontrolli menetluste järgimist kontrollivate FRA töötajate järelevalve all. FRA töötajad osalesid küsitelajate koolitamisel ja vaatlesid andmete kogumist.

Uuringu EU-MIDIS II peamine küsitlusviis oli arvutipõhine isikuküsitlus (CAPI) ehk vahetu küsitlus, kus küsiteljad esitasid küsimusi arvutipõhise küsimustiku abil. Uuringuküsimustiku ingliskeelne algversioon tõlgiti nende riikide

üheksasse ametlikku keelde, milles romasid küsitleti. Romade küsitlemise mediaanpikkus oli 43 minutit.

Valimi koostamine

Uuringu EU-MIDIS II eesmärk oli koostada kõigis üheksas liikmesriigis, kus romasid küsitleti, romade tõenäoline valim. Kõigis üheksas riigis valiti roma leibkonnad juhuteekonna meetodiga, mis tähendab, et isikute või aadresside loetelu puudumise korral järgisid küsiteljad juhuslikult valitud piirkondades eelmääratletud juhiseid võtta ühendust iga n-nda leibkonnaga. See hõlmas mitmetasandilist klastervalikut, kus kõigepealt koguti võimalikult madalal piirkondlikul tasandil rahvaarvu andmeid (nt rahvaloenduste või muude allikate andmeid). Seda teavet kasutati valimialuse ehk valikupiirkondade, nn esmaste valimikontrolliühikute (PSU) loetelu koostamisel. Hispaanias, Kreekas ja Portugalis määrati esmased valimikontrolliühikud ja romade suhtarv piirkondade rahvaarvust romade kohalike vabaühenduste eksperditeadmisi ja 2011. aasta romade katseuuringu valimialuseid kasutades. Esmased valimikontrolliühikud valiti kihti kuuluva sihtpopulatsiooni suurusega proportsionaalse tõenäosusega. Esmaste valimikontrolliühikute valik jaotati piirkonna ja linnastumise järgi lisakihtideks, et tagada riigi eri osade ning maa- ja linnapiirkondade piisav hõlmatus. Ressursikasutuse optimeerimiseks võeti mõnes riigis valimisse rohkem suure tihedusega/kontsentratsiooniga esmaseid valimikontrolliühikuid ja väikese tihedusega piirkonnad jäeti uuringust välja, kui nende kaasamine oleks olnud väga kulukas, ent mõju üldtulemustele väike.

Üheksas riigis, kus romasid küsitleti, jäeti valikuraamistikust välja haldusüksused, kus romadest elanike tihedus oli alla teatava riigipõhise künnise – näiteks kui haldusüksuses oli vähem kui teatud arv roma leibkondi (vahemikus 15 (Ungaris) kuni 200 (Hispaanias)) või kui romade tihedus oli alla kokkulepitud künnise (olenevalt riigist 5–10% piirkonna kogurahvastikust). Künnised lepiti kokku välitööd tegeva ettevõttega ja need sõltusid esmaste valimikontrolliühikute üldisest suurusest. Väikseima romade tihedusega piirkondade väljajätmine vähendas üheksas uuritud liikmesriigis elavate romade hõlmatus mõnevõrra (lõplik hõlmatus oli 60–80%). Et tõhustada valikut piirkondades, kus romasid on elanikest hinnanguliselt alla 25%, kasutati Bulgaarias, Rumeenias ja Ungaris kohandatud klastervaliku meetodit (ACS). See meetod võimaldab kontrollida sobiva leibkonna naaberaadresse, et leida teisi sobivaid leibkondi⁴⁷. Olenemata leibkondade valikumeetodist, valiti leibkonnast alati juhumeetodil üks vastaja.

⁴⁷ Meetodi kirjeldus: vt Verma Vijay (2014).

Kaalumine

Uuringutulemuste analüüsimisel anti andmete kaal, et kajastada iga leibkonna ja isiku valimise ja vastamise tõenäosust mitmetasandilise valikuplaani põhjal. Seda oli vaja ka tulemuste korrigeerimiseks ebavõrdse valikutõenäosuse tõttu, mida kasutati andmete tõhusamaks kogumiseks (mõnes riigis olid suurema tihedusega piirkonnad valimis ülesindatud). Kaalutegurites arvestati ka iga riigi roma elanikkonna (hinnangulise) suuruse erinevusi. Et valimite suurused ei ole iga riigi roma elanikkonna suurusega proportsionaalsed, saavad suurema roma elanikkonnaga riigid vastavalt suurema kaalu. See võimaldab eri riike kombineerides teha koondstatistikat.

Romade valimite suurused

Igas üheksas liikmesriigis, kus romasid küsitleti, põhines sihtvalimi suurus hinnangulisel romade arvul riigis. Kokku küsitleti üheksas liikmesriigis 7947 romat; riigiti oli küsitletud 508 (Kreekas) kuni 1408 (Rumeenias), nagu on näidatud tabelis 8. 7947 küsitlusest koosneva valimi saamiseks võeti ühendust kokku 35 400 aadressiga, k.a kehtetud ja sobimatud aadressid.

Tabel 8. Uuringus EU-MIDIS II küsitletud romade ja leibkondade arv liikmesriikide kaupa

Liikmesriik	Leibkonnad / valitud vastajad	Roma leibkondadesse kuuluvad isikud
Bulgaaria	1078	4278
Horvaatia	538	2800
Tšehhi Vabariik	817	3245
Kreeka	508	2719
Ungari	1171	4941
Portugal	553	1992
Rumeenia	1408	5764
Slovakkia	1098	4987
Hispaania	776	3059
Kokku (9 liikmesriiki)	7947	33 785

Eri uuringute võrreldavus

Seni on kolme FRA uuringuga – EU-MIDIS I (2008), romade uuring (2011) ja EU-MIDIS II (2016) – kogutud romade kohta andmeid Euroopa Liidu kuues liikmesriigis: Bulgaarias, Kreekas, Rumeenias, Slovakkias, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis. Peale selle hõlmasid 2011. aasta romade uuring ja EU-MIDIS II ka Hispaania ja Portugali romasid. 2011. aasta romade uuring ei hõlmanud Horvaatia romasid.

EU-MIDIS I keskendus vastajate diskrimineerimiskogemusele, kuriteo ohvriks langemisele, politsei kinnipidamisele ja oma õiguste teadmisele, kuid 2011. aasta romade uuringu ja uuringu EU-MIDIS II küsimused olid põhjalikumad, käsitledes vastajate igapäevaelu eri valdkondi. Seega koguti kõigi kolme uuringuga andmeid selliste teemade kohta nagu diskrimineerimine ja oma õiguste teadmine; teiste teemade, näiteks vaesuse, haridustaseme ja eluaseme kohta koguti tulemusi ainult 2011. aasta romade uuringuga ja uuringuga EU-MIDIS II. Mõne küsimuse sõnastus oli eri uuringutes erinev, mis võib piirata tulemuste võrreldavust.

EU-MIDIS I-s, 2011. aasta romade uuringus ja EU-MIDIS II-s kasutati sarnast meetodikat, rakendades küsitletavate mitmeetapilist valikut. Valiku optimeerimiseks arendati 2011. aastal kasutatud meetodikat uuringus EU-MIDIS II edasi. Kuigi uuringute meetodika oli sarnane, tuleb tulemuste võrdlemisel arvestada mõningaid piiranguid.

Uuringus EU-MIDIS II täiustati 2011. aasta romade uuringu jaoks välja töötatud valiku- ja kaalumismeetodeid – seega tuleks EU-MIDIS II tulemusi pidada mõlema uuritud riigi romade olukorra ja kogemuse suhtes täpsemaks. Romad on uuringuvalimi koostamisel n-ö raskesti ligipääsetav rühm, mis tähendab, et representatiivse valimi saavutamine on keerukam kui üldelanikkonna uuringutes. Kahe uuringu võrreldavust mõjutavad järgmised asjaolud.

2016. aasta uuringu EU-MIDIS II andmeid kohandati ebavõrdset valikutõenäosust ja mitmetasandilist valikut arvestades. 2011. aasta uuringu tulemuste suhtes kaalutegureid ei kasutatud (vt kaalumise teave). See tähendab, et isegi kui riigi valim on sarnane, tagavad 2016. aasta andmed tulemuse.

Geograafiline kaetus

Piirkondade geograafiline kaetus NUTS⁴⁸ tasandil oli sarnane seitsmes riigis kaheksast, kus romade andmeid koguti nii uuringus EU-MIDIS II kui ka 2011. aasta romade uuringus. Ainult Kreekas ulatus 2011. aasta romade uuringu valim üle suurema hulga geograafiliste piirkondade kui uuringus EU-MIDIS II.

Valimite erinevused

2011. aasta valimi ja 2016. aasta valimi jaotusi võrreldes tuleb märkida, et 2016. aasta uuringu tulemused põhinevad alati kaalutud valimil, kuid mitte 2011. aasta omad.

2016. aasta uuringu valimis on kõigis riikides väikesi leibkondi (1–2 liiget) suhteliselt rohkem kui 2011. aasta omas. See on seotud ka 2016. aasta uuringu leibkondades elavate laste väiksema arvuga (0–15) ja eakama keskmise vanuserühmaga. Võrreldes üldelanikkonnaga

olid EU-MIDIS II roma leibkonnad siiski keskmiselt nooremad ja suurema laste arvuga ning nende hulgas oli vähem üheliikmelisi leibkondi. See leibkondade struktuuri muutus kahe uuringu vahel viitab roma elanikkonna üldisele demograafilisele muutusele väiksemate leibkondade suunas, ent toetab ka oletust, et meetodika täienes, hõlmates 2016. aastal mitmekesisemat elanikkonda. Vastajate sooline jaotus on sarnane kaheksas riigis, kus viidi läbi mõlemad uuringud.

Valikuviga

Kõiki valikuuringuid mõjutab valikuviga, sest uuringus küsitletakse ainult murdosa kogurahvastikust. Seepärast on kõik esitatud tulemused statistiliselt varieeruvad punkthinnangud. Küsitletute rühmade mõne protsendipunktiseid väikesi erinevusi tuleb tõlgendada statistilise varieerumise vahemikus ja ainult suuremaid elanikkonnarühmade erinevusi tuleb käsitada tegelike erinevuste tõendina.

⁴⁸ NUTS on ühine statistiliste territoriaalüksuste liigitus. Lisateave: vt Eurostati [veebileht](#) klassifikatsiooni kohta.

Viited

Euroopa Komisjon (2010), *Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa tegevusprogramm: sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse Euroopa raamistik*, KOM(2010) 758 (lõplik), Brüssel, 16.12.2010.

Euroopa Komisjon (2015), *Eurobaromeetri eriuuring „Discrimination in the EU in 2015“*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Euroopa Komisjon (2016), komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele *Euroopa sotsiaalõiguste teemalise arutelu käivitamine*, COM(2016) 127 final, Strasbourg, 8.3.2016.

Euroopa Komisjon / EACEA / Eurydice (2015), *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Euroopa Kontrollikoda (2016), *Romade integratsioonile suunatud ELi poliitikaalgatused ja rahaline abi: viimasel kümnendil on tehtud märkimisväärseid edusamme, kuid kohapeal vajatakse täiendavaid jõupingutusi*, eriaruanne, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Euroopa Nõukogu (2012), *Estimates and official numbers of Roma in Europe*, ajakohastatud 2. juulil 2012.

Eurostat (2016), *Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education*.

FRA (Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet) (2009), *EU-MIDIS - Main Results Report*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

FRA (2012), *The situation of Roma in 11 EU Member States - Survey results at a glance*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

FRA (2014), *Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

FRA (2016), *Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators*, UNECE töödokument 20.

Fundación Secretariado Gitano (toim) (2009), *Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain*, Cuadernos Técnicos N° 97, Madrid, 2009.

Maailmapank (2012), *Toward an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

UNESCO (2010), *EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized*, Paris.

Verma Vijay (2014), *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*, Geneva: International Labour Office.

Willis, Gordon B. (2005), *Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design*, London, Sage, lk 3.

KUST SAAB ELI VÄLJAANDEID?

Tasuta väljaanded:

- üksikeksemplarid:
EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- rohkem eksemplare ning plakatid ja kaardid:
Euroopa Liidu esindustest (http://ec.europa.eu/represent_et.htm),
delegatsioonidest väljaspool ELi (http://eeas.europa.eu/delegations/index_et.htm),
kasutades Europe Direct'i teenistust (http://europa.eu/europedirect/index_et.htm)
või helistades infotelefonile 00 800 6 7 8 9 10 11 (kõikjalt EList helistades tasuta) (*).

(*). Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Tasulised väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Arvestades, et 80% uuritud romadest elab allpool riigi suhtelise vaesuse piiri, romadest kolmandiku eluruumis puudub veevarustus, roma lastest kolmandik elab leibkonnas, mille liige läks vähemalt korra uuringule eelnenud kuu jooksul magama tühja kõhuga, ja roma lapsed jäävad teistsuguse taustaga eakaaslastest maha kõigi haridusnäitajate poolest, rõhutab käesolev aruanne ebamugavat, kuid vältimatut tegelikkust: Euroopa Liidu suurim etniline vähemus kogeb endistviisi diskrimineerimist ja ebavõrdset juurdepääsu mitmesugustele elutähtsatele teenustele.

Aruandes tuuakse esile olemasolevad tööhõivele, haridusele, eluasemele ja tervishoiuteenustele juurdepääsu takistused ning sellest ilmneb ka, et neli uuritud romat kümnest tundsid end viimasel viiel aastal vähemalt korra diskrimineerituna, kuid ainult väike osa neist teatas vahejuhtumist. Kuigi käesolev aruanne on kaine, annab see olulist teavet, mis võib olla ainulaadseks vahendiks poliitikakujundajatele, kes on pühendunud romade võrdse kohtlemise tagamisele nende põhiõigusi austades.

Aruanne põhineb uuringul, milles ligikaudu 8000 romat vahetult küsitledes koguti teavet roma leibkondades elava ligi 34 000 isiku kohta üheksas Euroopa Liidu liikmesriigis. Selles tutvustatakse valitud tulemusi, mis saadi FRA Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teisest uuringust, milles küsitleti ligikaudu 26 000 inimest, kellel on sisserändaja või etnilise vähemuse taust ja kes elavad Euroopa Liidus. Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring on oluline osa FRA kohustusest koguda ja avaldada andmeid rahvastiku-uuringutega hõlmamata rühmade kohta. See on FRA kolmas romadele keskenduv uuring.

FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET

Schwarzenbergplatz 11, 1040 Viin, Austria
tel +43 158030-0, faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Väljaannete talitus

ISBN 978-92-9491-844-4